

Onsdagen den 27 april

Kl. 19.30

*Alkoholpolitiken***§ 1 Alkoholpolitiken (forts.)**

Fortsattes överläggningen om skatteutskottets betänkande 1976/77:40 och kulturutskottets betänkande 1976/77:40.

Herr NILSSON i Agnäs (m):

Herr talman! Människan behöver inte alkohol.

De alkoholhaltiga dryckerna är onödiga i samhället.

Alkoholen är ett gift.

Alkoholen är skadlig. Dess verkan är nedbrytande. Alkohol för med sig beroende.

Den som förtär alkohol löper risken att bli träl under alkoholen.

Kan det vara möjligt att dessa enkla fakta inte är kända i Sverige i dag? Kan det tänkas att de är kända men icke erkända?

Vårt folk är ju ett kulturfolk – upplysta och fria människor.

Ja, jag har i dag lyssnat nästan i åtta timmar på debatten om det som kallas alkoholpolitik, och jag har blivit djupt förundrad och rätt besviken.

Vi hade först den långa utredningen, APU, sedan beredningen och en tid av väntan på propositionen. Allt detta ligger som en märklig politisk process bakom skatteutskottets betänkande nr 40 som vi behandlar i dag. Och jag är rädd för att vi inte står vid målet, att det inte ens är en etappseger mot alkoholskadorna vi vinner och att målsättningen t. o. m. är oklar. Om målsättningen verkligen är att nedbringa den totala konsumtionen av alkohol, är den oupphinnelig.

Jag har lyssnat mig trött. Jag kan instämma i det som herr Johansson i Skärstad sade med anledning av vår motion nr 1515. Jag kan också instämma i vad flera talare från nykterhetsfolkets sida har sagt.

Som en av dem vilka med fruktan och smärta sett alkoholens härjningar och som med förvåning erfarit hur ansvariga politiker och andra rejäla medborgare i vårt land kan tänka och tala, vill jag anföra något i denna debatt.

Först vill jag tala om min ledsnad över det dolda eller öppna förakt för folkrörelserna som kommer till uttryck både i kammaren och ute i landet på många håll. Nykterhetsrörelsen och de kristna samfunden har talat tydligt. De vet vad de talar om. De både känner skadorna och har pekat på botemedel och möjligheter till förbättring och vård. Men vem har lyssnat till dem?

Riksdagens ledamöter har fått brev från dem från alla delar i landet

under många år. Jag har bara under de senaste dagarna fått många skrivelser – jag har några här – från enskilda och från organisationer i olika delar av landet: MHF, Blå bandet, Länsnykterhetsförbundet.

För någon dag sedan fick jag ett brev från en ung skribent, Ulla från Botsmark, där hon skriver: "Hoppas att Du inför valet om mellanölets och det ev. nya folkölets vara eller inte vara, har ett medmänskligt och sunt förnuft och röstar Nej."

Alla dessa väntar, såsom det sägs i MHF:s skrivelse, att vi "säger ja till åtgärder som syftar till att tränga tillbaka alkoholbruket bland såväl äldre som yngre". Lyssnar vi till dem?

Under många år har vi fått en vädjan att vi skall råda bot på vad många kallat "mellanöseländet bland de unga" – en vädjan från lärare, lärarkollegier, socialarbetare, vårdare och andra som sett verkligheten på nära håll. Dessutom kommer ett rop – kanske onyanserat ibland, men med en skakande bakgrund – från mödrar och fäder om mellanölets verkningar.

Då jag lyssnat här i dag har jag förstått att de flesta tydligen inte har begripit allvaret i denna vädjan.

Det var också på ett annat sätt gripande för mig att höra vittnesbörden till ölets försvar: "att ta bort ett gott öl från alla dem som sköter sin konsumtion" eller "att vi måste tro på den enskilda människan". Jag har hela tiden suttit och tänkt: Var finns solidariteten bland oss?

Då det gäller informationen delar jag i stort herr Carlshamres uppfattning. Men därtill frågar jag mig om vi verkligen ännu behöver informera om att alkoholen är giftig och skadlig, att den är beroendeframkallande, att den är dyr för samhället och för den enskilde. Om informationen skall ut är det i så fall till de yngsta, till barnen och skolorna. Det finns vissa lärare som tydligen inte heller begripit vad det är fråga om. Det berättades för mig nyligen om ett fall här i Stockholm, där en lärare sporde föräldrarna till en elev om hur mycket öl man skulle tillåta eleverna ha med sig på skolresan till Gotland! Jag tycker att det var en ofattlig fråga.

Då det gäller reklamen kan jag inte begripa att någon ifrågasätter att alkoholreklamen skall bort. Vem får i vårt land göra reklam för en vara som dödar eller vållar allvarliga skador på människan och socialt?

Men om informationen skall ha betydelse för de unga, måste den kombineras med de vuxnas exempel, med samhällets egen bild, med den attityd vi har – vi som kan överblicka spritens och drogernas faror. Vi måste visa att sprit inte är nödvändig. Det är inte normalt att ha alkoholen med – varken till vardag eller till fest.

Propositionens förslag om spritservering på teatrar är ohyggligt. Det befäster uppfattningen att alkoholen hör till festen. Glansen kring spritbruket är en förbannelse. Vad tror barnen efter skolans information, där man alltså sagt att vi skall undvika alkoholen, att den är farlig, om TV visar bilder från riksdagens fest – eller någon annan fest – där man dricker? Informationen övervinns av praktiken som barnen ser och hör. Före-

dömet, hur vi vuxna lever, är den viktigaste informationen om vad livet normalt bör vara. Och nu är den allmänna attityden till alkohol sådan att missbruket bland de unga är förståeligt.

Det finns motioner som belyser hur Medelsvensson tänker. Det här är ofattligt, tänkte jag när jag läste ett par av dem. Det är ofattligt att man kan vara så blind när man är så klok och duglig att man fått förtroendet att vara med i denna lagstiftande församling.

Inledningen i en av dessa motioner är skriven med stor begåvning. Det är rätt beskrivning på vissa dagliga möten med alkoholens offer och verkningar – det står t. ex. om "lidandet av starkt alkoholberoende". Sedan kommer en redogörelse för konsumtionen i vårt land. Det uttrycks förnöjelse med läget – konsumtionen är "mycket låg internationellt sett – – – den svenska konsumtionen inte uppseendeväckande hög". Felet kan enligt motionen inte skyllas på en "för hög totalkonsumtion eller en allomfattande oförmåga att handskas med alkohol".

Vad är då botemedlet enligt denna motion? Det mest angelägna är att avdramatisera bruket av alkohol! Jag undrar: Vad är det för drama man tänker på, och hur skall det gå till? Så står det, att man skall lära människorna att handskas med alkohol på ett förnuftigt sätt i syfte att få mindre missbruk. Och jag läser förskräckt: "Å ena sidan måste måttligheten i den enskildes konsumtion framstå som central. Å andra sidan måste denna måttliga konsumtion framstå som en naturlig företeelse." Det är det våra barn ser av de vuxnas attityd: detta att dricka sprit, öl, vin är en naturlig företeelse. Ja, så var det med det – naturligt att dricka men onaturligt att avstå från alkohol!

Hör bara – som ett eko från 1 000 års supande i Sverige och från många kloka, duktiga svenskar i dag, som aldrig kommer att bli alkoholister fastän de både hemma och offentligt super:

"Den totala avhållsamheten må visserligen vara en lämplig väg för den som så önskar men kan inte vara något som i information och samhällelig uppfostran skall framstå som det mest överlägsna eller föredömliga."

Har jag någonsin hört ett så tydligt språk! Ingen fostran, ingen undervisning får meddela att absolutism är "överlägset" eller föredömligt! Egentligen borde jag väl be om ursäkt för att jag blev godtemplare vid 15 års ålder, att jag hör till Tempelriddarorden och att jag arbetar inom MHF. I stället bör jag väl genom måttlighet lära andra måttlighet. 2 cl alkohol per dag och person över 15 år är normalt eller önskvärt!

Då får man gratulera dessa medelsvenskar i dag, ty antalet absolutister – som helt avstår från alkohol – blir mindre. Nedgången är mest märkbar bland kvinnorna i vårt land – de som dock varit de nyktraste och klokaste, och än är det! För mig ter sig denna utveckling som en katastrof. Enligt den handling som jag citerat ur är den naturlig och närmast önskvärd. Så kan man alltså tänka i Sverige. Är det då underligt att de unga tar så litet intryck av vår information, som kostar så mycket pengar?

Vad är då att "handskas med alkohol på ett förnuftigt sätt"? Jag menar:

Alkoholpolitiken

förnuftigt är att aldrig använda alkohol. Alkohol skadar, förgiftar, dödar, minskar livets värden. Alkohol betyder ett sämre samhälle, olyckliga hem. Alkohol medför högre skatter, minskad produktion, fler sjukdagar, fler trafikolyckor.

Och sysselsättningen som man ömmar för? Jag har fått en broschyr där det på första sidan var en bild av en storm och det stod "I hård vind". Det var en broschyr från Bryggarföreningen där man ömmar för industrin i vårt land, och nog är industrin i hård vind. Men samhället skulle ha mer pengar till stöd för industrin i övrigt och för samhällets trivsel och vård om vi inte hade brännerier och bryggerier.

Jag skulle för ungdomens skull vilja ha bort spriten från det offentliga livet, från festerna som fotograferas, filmas och sänds i massmedia.

Och dagens föräldrar – förstår de verkligen sitt ansvar? De vill det bästa för sina barn. Men herr Carlshamre sade att från de bästa hemmen kommer många som går under. Det är alltså bra hem men hem med sprit, med alkoholvanor hemma. Många som blivit alkoholister fick den första alkoholen hemma, lärda av sina föräldrar. Föräldrarna betalade det första glaset och det var ett dyrt kalas.

Man frågar efter något som är bättre än förbud. Ja, det menar jag också att vi måste ha. Och detta som är bättre än ett yttre förbud är ett inre ja hos oss alla till livets positiva värden, ett ja som ger en inre frihet och som hjälper oss att få ut så mycket positivt av livet. Innerst inne behöver vi en folkväckelse.

Jag har i dag studerat en kopia av *Crapula mundi*, som jag har fått av en god vän som arbetar här i huset. *Crapula mundi* betyder "Världens rus", och det är pastoralavhandlingen som Lars Levi Læstadius för ungefär 130 år sedan lämnade i Härnösand. I slutet av boken finns kronofogdens redogörelse från Tornedalen sex år senare där han vittnar om att denne präst som kom dit och predikade skarpt, kanske framför allt mot alkoholen, hade en sådan framgång att marknaderna blev nyktr. Sex år efter det att boken kom ut kunde alltså kronofogde Hackzell omvittna att Tornedalen blivit ett annat land och att brotten försvunnit.

Jag tror att någonting av detta måste ske i dag. Jag är inte den som tror att vi klarar oss med förbud, men jag efterlyser alltså framför allt föredömen från oss som är vuxna och ansvariga.

Herr OLLÉN (m) kort genmäle:

Herr talman! Herr Nilsson i Agnäs och jag kommer troligen inte heller att bli överens om målen för alkoholpolitiken efter ett meningsutbyte här. Men eftersom herr Nilsson förfasade sig vid läsningen av den motion beträffande alkoholpolitikens framtida målsättning som jag har väckt i anslutning till regeringens proposition, tycker jag att det är på sin plats att understryka att Sverige totalt sett inte har någon hög alkoholkonsumtion, i varje fall inte vid en internationell jämförelse.

Mot den bakgrunden menar jag att det är betydelsefullt att framhålla att målet för alkoholpolitiken borde vara att föra in alkoholbruket på

rimliga vägar på ett sådant sätt att människor inte råkar in i svårartat missbruk. Detta är en rimlig målsättning om vi inte inbillar oss att vi helt kan förbjuda alkoholen i samhället. Om herr Nilsson menar att det är en orimlig målsättning att förändra dryckesmönstret och att den enda målsättning som bör äga giltighet är en total avhållsamhet, då menar jag att det naturliga kravet bör vara ett totalt alkoholförbud i vårt land. Förespråkar man inte den linjen får man eftersträva andra lösningar. Jag menar att en rimlig lösning – mot bakgrund av att Sverige internationellt sett inte har någon hög alkoholkonsumtion – är att eftersträva att den alkoholkonsumtion vi har och med all säkerhet kommer att fortsätta att ha styrs in på så vettiga vägar som möjligt, alltså från ett missbruk mot ett bruk.

Herr NILSSON i Agnäs (m) kort genmäle:

Herr talman! Jag tror inte att ett meningsutbyte oss emellan är fruktbart. Vi ser så olika på den här saken. Det enda jag tyckte var sympatiskt var att motionären framträdde med sitt namn. Av barmhärtighet nämnde jag inte hans namn. I mina hembygder och många andra trakter har motionen liksom dragit en skugga över också mitt arbete.

Jag vill påpeka att jag inte ropade på totalt förbud. Herr Ollén tyckte att den som har min uppfattning borde göra det. Jag tror inte på det. Jag tror på andra åtgärder. Jag ställer mig också tveksam till – det sade jag i mitt anförande – att de lösningar som nu förordas och som vi kommer att fatta beslut om har så stor nytta. Jag är egentligen pessimist. Men jag har med mitt anförande velat vädja till så många svenskar som möjligt att föregå med gott exempel och till dem som har ansvar för det offentliga livet i Sverige – de som har ansvar för massmedia och de som sitter i våra olika rådsförsamlingar – att gå in för att inte motverka informationen om alkoholens skadliga verkan genom ett liv som strider mot den informationen. Jag tror fortfarande inte att vi kan arbeta för måttlighet och därmed få fram ett bruk i stället för ett missbruk.

Herr OLLÉN (m) kort genmäle:

Herr talman! Jag har den största respekt för de åsikter som herr Nilsson i Agnäs för till torgs. Jag är inte heller rädd för att föra mina egna åsikter till torgs och stå för dem. Jag uppfattade det inte som någon odelad vänlighet att herr Nilsson ansåg att de åsikter som har förts fram i den av mig väckta motionen inte ens bör förse med någon namnunderskrift. Jag menar att det är uppfattningar som det i högsta grad går att stå för.

Jag vill gärna säga att även andra ledamöter än herr Nilsson får brev. Det finns faktiskt ett ganska betydande antal människor i vårt samhälle som ställer sig minst sagt tveksamma till den av restriktivitetstro präglade alkoholpolitik som ändå styr riksdagens beslut i alkoholpolitiska frågor. Jag tycker att det förtjänar att understrykas mot bakgrund av vad herr Nilsson nu senast sade.

Herr NILSSON i Agnäs (m) kort genmäle:

Herr talman! De åsikter och uppfattningar som framförs i motionen har jag givetvis mött förut. Men jag trodde att de vid det här laget åtminstone inte skulle framföras som ett allvarligt alternativ. De är alltså inte nya för mig.

Jag tror inte att jag i dag kan förändra inställningen hos den som fortfarande hyser denna uppfattning, men jag tror att livet hårdhänt kommer att visa att den var felaktig.

Herr Ollén talar om restriktivitet. Jag menar inte bara att vi måste ha lagstiftning – det är helt nödvändigt med en lagstiftning som är restriktiv – utan jag förväntar att framför allt det stora antalet svenskar som anser att de kan, som det heter, handskas med alkoholen, i solidaritetens namn skall gå in för en restriktivitet, åtminstone så att det offentliga bruket, glorifieringen av alkohol, i vårt land försvinner.

Fru FLODSTRÖM (s):

Herr talman! Jag kommer i mitt inlägg att begränsa mig till frågan om etablering av nya systembutiker.

Beträffande etablering av systembutiker har utskottet i huvudsak instämt i de i propositionen angivna riktlinjerna, som bl. a. innebär en komplettering av butiksnätet där det är glesast samt försök med butiker som har begränsat öppethållande på orter med litet befolkningsunderlag och långa avstånd till närmaste butik.

Utskottet säger också att en sådan etableringspolitik innebär att kommuner som har centralort med ett befolkningsunderlag som åtminstone motiverar en butik med begränsat öppethållande kan få en egen systembutik inom rimlig tid om de så önskar.

Ca 70 av landets kommuner saknar i dag en egen systembutik. Systembolaget har varit mycket restriktivt när det gäller etablering av nya försäljningsställen. De senaste åren har i genomsnitt tre nya butiker tillkommit per år.

Jag kommer från Ljusnarsbergs kommun i norra Örebro län. Där har vi en tätort med ca 4 000 invånare och åtta mil, fram och tillbaka, till närmaste försäljningsställe. I över tio års tid har vi ansökt om en systembutik och varje gång fått avslag. Detta upplevs av kommuninvånarna som i hög grad diskriminerande och orättvist från servicesynpunkt. Det medför också sämre möjligheter såväl för den egna tätortens handel och köpenskap som för näringslivet.

Den uppmjukning av nuvarande bestämmelser som skatteutskottets betänkande ger uttryck för dämpas av att det enligt utskottets mening dock inte är lämpligt att låsa etableringar vid ett bestämt antal butiker årligen eller att införa någon form av kvotering.

Det innebär att om samma etableringstakt som hittills bibehålls kommer det att dröja över 20 år innan landets samtliga kommuner har en egen systembutik.

Herr talman! Jag har inget särskilt yrkande utan har enbart velat belysa

problemen för de kommuner som saknar systembutik, och jag anser att de rent företagsekonomiska intressena måste stå tillbaka för berättigade serviceintressen när det gäller etablerande av systembutiker.

Herr RANESKOG (c):

Herr talman! På nytt har vi en lång debatt om alkoholfrågan och svenska folket – och särskilt om ungdomens alkoholvanor.

Alkoholfrågan har blivit vårt största sociala problem, där människor offras hänsynslöst, under det att man från flera håll söker komma med både förklaringar och bortförklaringar. Kvar står dock att vi efter 1954 års alkoholreform har fått ett klart försämrade läge. Enligt läkare som sysslar inom mentalvården hade vi 2 100 män intagna för vård på grund av alkoholmissbruk år 1954 – det var alltså när motboken slopades. År 1964 hade siffran stigit till 10 000 intagna. Sedan dess har skadepkurvan stigit mycket brant.

På vilket område eller vilken arbetsplats skulle vi i riksdagen kunna tolerera en motsvarighet till att alkoholens framfart skördar 5 000 dödsoffer per år? Trafiken skördar i runt tal 100 liv i månaden, och då arbetar vi solidariskt och intensivt för att sänka denna siffra. Ändock är det så att yttersta orsaken till trafikolyckorna är just alkoholen. I stället för att angripa alkoholens framfart bakom ratten sysslar vi med fartgränser, polisförstärkning, skärpt lagstiftning m. m. Det beklämmande är att när vi tillsammans söker förbättra vårt samhälle så finns det alltför många i ansvarig ställning som vill ha skyglappar för "boven i dramat", den ökande alkoholkonsumtionen.

Vetenskapen har under senare tid kommit oss till stor hjälp då det gäller att avslöja alkoholens skadeverkningar. Vi har fått ett helt nytt ljus över orsakerna till leverskador och skrumplever, hjärt- och kärlsjukdomar, skador på bukspottkörteln och en större klarhet om orsaken till den stigande självmordskurvan. Det sista gäller framför allt ungdomen som genom olika gifter och deras användning bryts ned och förlorar meningen med livet och tron på framtiden i tidiga år.

När det gäller omfattningen av alkoholens skador så har vi betydande siffror att ta hänsyn till. Siffran 200 000 nämns – och så har gjorts även i dag – men från socialvårdare och läkarhåll talar man om 300 000 alkoholskadade. Beräkningarna går ut på att om inte alkoholkonsumtionen bryts ned i sin stigande trend, så har vi om tio år en miljon alkoholister.

Denna dag skulle kunna sluta som en glädjens och förhoppningens dag, om vi solidariskt sluter upp kring skatteutskottets förslag. Ingen gång under min riksdagstid har jag mött så många tacksamma människor, både äldre och yngre, som efter förra årets öldebatt. Det gick en suck av lättnad bland ett otaligt antal föräldrar och barnavårdare med tanke på att mellanölsfloden skulle ta slut. Man kan bara beklaga att det skulle behövas ett helt år för avvecklingen. Under detta avvecklingsår har ölbruket hunnit förstöra en mängd skoldanser och blivit orsak till en mängd förstörelser av samhällets skolor och egendom. Ur ölburken har mängder

av ungdomar hämtat sitt "kurage" för inbrott och stölder, m. m.

Hur långt skall det gå innan vi får vilja och ambition till att stävja den förödelse som är å färde? Vi borde vara mogna i alla partier att slå vakt om människan och hennes välfärd. Allt som är fiende till människan borde vi vara eniga om att bekämpa.

Politiskt borde vi ha fått insikt nog för att kunna avstå från representationsspriten och ett dåligt föredöme framför allt för ungdomen. Vi borde kunna tillämpa i hela vårt samhälle vad en socialläkare sade här-omkvällen: "Lär barnen att ha trevligt utan sprit!"

Den skadegörelse som är för handen är nog för att vi skulle kunna börja tillämpa en ny attityd vid bruket av alkohol. De ord som i dag sagts om massmedias skuld till bruk och missbruk är allvarsord, som borde besinnas av vederbörande. En monopolradio och monopol-TV, som missbrukas på detta sätt i styrd propaganda, borde snarligen ställas under en rannsakande debatt.

Slagordet "Restriktioner och förbud löser inga problem" har på nytt använts här i dag. Jag vill svara: Nej, visserligen inte, men lag och förbud är till för att hjälpa människor att hålla sig mitt på vägen då de har svårigheter därmed. Varför skall vi på heder och samvete och under hot om vite deklarerat den 15 februari varje år? Laghot löser ju inga problem! Var finns konsekvensen i den pedagogiska uppläggningsen av samhällets styrning? Vi behöver alltså förbud mot falskdeklaration, men ingen spärr mot alkoholens nedbrytande framfart i samhället. Man kan kort och gott konstatera: Pedagogiken har oförsvarliga brister.

En fortsatt forskning och en djupare kunskap om alkoholens skadeverkningsar är behövliga. Likväl kan vi säga att vi redan nu känner till så många negativa faktorer om alkoholen att vi bör vara medvetna om vart vi syftar med skatteutskottets förslag. Kunskapen är redan så rikhaltig i detta ärende att vi borde kunna stå helt enade i kampen mot alkoholen som folkfiende och välfärdsförstörare.

Än en gång vill jag säga: Låt oss visa barmhärtighet med den svaga och utslagne i samhället! Restriktioner kan få en god förebyggande verkan och hjälpa oss till en del, men den effektivaste hjälpen är att helt avstå ifrån gifterna.

Sägas skall dock till sist, även om vi är långt ifrån målet: Det är glädjande att vi är så många som är överens om skatteutskottets förslag. Med denna kommentar vill jag yrka bifall till skatteutskottets förslag.

Fru BERNSTRÖM (fp):

Herr talman! Jag skall säga några ord om min motion 1529 yrkandena 1 och 3.

Yrkande 1 innebär att all information som alkoholbolagen, Systembolaget och Vin- & Spritcentralen, bedriver i alkoholpolitiskt syfte skall tas över av socialstyrelsen. Anledningen till detta är för det första att jag finner det motstridigt att ett statligt företag reklamerar mot den vara som man själv säljer. För det andra är jag starkt kritisk mot innehållet

i många av de kampanjer som exempelvis Systembolaget har drivit. När kampanjen för att vi skulle dricka vin i stället för starksprit drevs, fick den som effekt att vi började dricka vin, men vi slutade inte att dricka starksprit. Utan att kunna visa det i siffror eller genom undersökningar har jag en känsla av att Systembolaget lär oss nya alkoholvanor, som det sedan blir andras uppgift att bekämpa.

Nu har vi dessutom på senaste tiden kunnat läsa helsidesannonser på temat orken och korken. En annons handlar bl. a. om tjuren som tappade orken. Tjuren Filemon af Järnek skall i annonsens saga – underförstått – förföra kossan Blondis. Men tjuren Filemon super sig så full att han inte klarar av sitt mandomsprov. Kossan Blondis går då till tjuren Heimdal som är en "tråkmåns", dvs. han är nykter.

Jag vet inte vilka attityder och värderingar som Systembolaget vill förmedla med den här annonsen. Det står visserligen i den att man gärna vill slå hål på myterna om spritens förträfflighet. Men man förstärker också värderingar som kvinnorörelsen – från höger till vänster – tillsammans med många män starkt kritiserar. Systembolaget förstärker värderingar om prestationskravet i männens sexualitet. Socialstyrelsen bedriver upplysning i sex- och samlevnadsfrågor. Med de erfarenheter som man har av sådan upplysning är jag säker på att man skulle kunna göra bättre alkoholupplysningsannonser än Systembolaget.

Nu har utskottet behandlat min motion välvilligt, även om man inte helt har kunnat tillgodose mina krav. Men jag nöjer mig med det skrivna och hoppas att Systembolaget och socialstyrelsen frivilligt samarbetar i fråga om utformning av alkoholannonser.

Jag har i yrkande 3 i min motion begärt en utredning om de höga restaurangpriserna på alkohol. När det blir för dyrt att dricka sprit på restaurang, vänder sig många till – som utskottet uttrycker det – tvi-velaktiga ställen och dricker under okontrollerade former. Vi kan inte komma fram till ett alkoholfritt samhälle med nu kända metoder, och det kanske inte heller är önskvärt. Därför måste vi driva en politik som syftar till att människor dricker alkohol under en social kontroll. Detta är utskottet överens med mig om. Men man skriver att man inte kan komma på något sätt att ändra prissättningen på restaurangernas spritförsäljning. Det är just det jag vill att man skall tänka till om och utreda. Jag tycker inte att utskottet har besvarat min motion om att man skulle kunna utreda detta. Jag får väl återkomma i frågan.

Jag skall slutligen kommentera något av det som Joakim Ollén sade om inköpsåldern på systemet. Han menade att inköpsålder och myndighetsålder skall stämma överens. Jag förstår inte resonemanget bakom det. När vi krävde sänkt rösträttsålder var det inte för att man som 18-åring skulle kunna köpa sprit. Myndighetsåldern stämmer inte heller överens med alla andra åldersgränser, som Joakim Ollén gav sken av. Exempelvis måste man vara 25 år för att låta sterilisera sig. Jag tror också att det är samma ålder för vapeninköp. Det finns alltså högre ål-

dersgränser för sådant som vi anser kan få allvarliga konsekvenser. Rösträtt för 18-åringar är däremot ett hälsotecken i vår demokrati.

Herr FRIDOLFSSON (m):

Herr talman! Jag vill i likhet med många andra kammarledamöter uttala förvåning över dagens debatt. Jag har blivit minst sagt konfunderad när jag suttit och lyssnat på debatten. Vi har att diskutera och besluta om vår framtida alkoholpolitiska målsättning, byggd på APU:s tioåriga utredningsarbete. Vad händer? Jo, debatten fokuseras nästan uteslutande kring procenttalet i vissa ölsorter. Jag träffade en erfaren socialarbetare här i riksdagshuset i dag. Han har i många år arbetat och arbetar med svårt alkoholiserade människor. När han hade lyssnat till debatten här i kammaren kunde han inte förstå hur debatttagarna kunde undgå att ta upp även alla andra stora, tunga, viktiga frågeställningar inom alkoholpolitiken.

Naturligtvis har mellanölets skadeverkningar bland barn och ungdom en given plats i en sådan här diskussion, men en sådan slagsida som hela dagens debatt fått är inte försvarlig. Låt oss vara uppriktiga: Många av oss nykterister har helt och fullt och enligt mitt förmenande ensidigt engagerat oss i mellanölsfrågan. Vi har gjort det i sådan grad att vi lämnar alla svårt alkoholiserade människor vind för våg – och det rör sig som bekant om hundratusentals människor. Vi har ett ansvar som politiker även för dessa svårt nedgångna människor och deras familjer. Jag vill ha sagt detta, herr talman. Jag förringar icke ölfrågan, men det är fel att föra alkoholdebatten så ensidigt. Här måste en ändring ske.

Vår uppgift är att se till att barn och ungdom undgår att komma i svårigheter. Men vi har också ett stort ansvar och en stor uppgift att hjälpa de alkoholskadade. Det är ett stort och allvarligt frågekomplex, där vi måste greppa hela fältet.

Jag har tillsammans med min partikollega Allan Åkerlind lämnat ett litet bidrag till motionsfloden, och därför har jag begärt ordet. Men innan jag säger några få ord om vår motion anser jag mig tvungen att avge något av en röstförklaring i ett annat sammanhang. Det gäller frågan om alkoholreklamen.

Först vill jag slå fast en sak: Jag sympatiserar till stor del med utskottsmajoritetens ställningstagande, när utskottet föreslår riksdagen att begära ett regeringsförslag om förbud mot alkoholreklam. Jag har f. ö. under tidigare år själv här i riksdagen framfört motionsförslag om alkoholreklamen. Men jag kan inte förstå och inte heller acceptera att riksdagen, då den har helt klart för sig att en offentlig utredning framlagt ett förslag om reklamen för alkohol och tobak, vilket remissbehandlats och nu bearbetas i handelsdepartementet, totalt sätter sig över den annars i det svenska parlamentet respekterade traditionen att avvakta med ställningstagande tills propositionen ligger på riksdagens bord.

Det är ett vanligt argument i utskotten att avstyrka motionsyrkanden med hänvisning till pågående utredning. Jag har för min del funnit mig

i detta förfaringsätt många gånger, även när jag har motionerat i fråga om alkoholreklamen. Den metod utskottet nu vill att riksdagen skall anta är emot spelreglerna. Man låter en av skattemedel bekostad och med betydande personella ansträngningar genomförd utredning bli en onödig omgång, och det finner jag anmärkningsvärt.

Det är viktigt att framhålla, herr talman, att reservationen 4 gäller icke *för* eller *emot* alkoholreklam. Reservationen gäller enbart den vidare handläggningen av frågan om alkoholreklamens vara eller icke vara. Utskottsmajoriteten vinner icke en dag genom den här uppläggningsen – icke en enda dag. Att frågå gällande praxis tycker jag är fel. När vi hade en socialistisk regering i det här landet – det är ju inte så länge sedan – fick vi som motionerade i denna fråga våra motioner avslagna med motiveringen att en utredning sysslar med frågan. Nu när socialdemokraterna är i opposition och väcker en motion, med herr Palme som första namn, om införande av förbud mot alkoholreklam, då ställer utskottsledamöterna upp – även de borgerliga. Departementet får icke tillfälle att genomgå remisshandlingar och skriva en proposition.

Jag tycker, herr talman, att i enlighet med tidigare praxis skall den här frågan behandlas i kanslihuset, och förslag därifrån skall komma riksdagen till handa, förhoppningsvis till hösten. Det är den riktiga vägen.

Av denna röstförklaring framgår att jag kommer att rösta med reservationen 4. Jag hoppas att ingen tolkar min röstning så, att jag skulle ha tagit ställning i sakfrågan. Jag tar ställning för ett politiskt agerande, ett agerande som är brukligt i det här huset.

Så de få orden om min och Allan Åkerlinds motion. I den föreslår vi att spärllistorna i systembutikerna skall bibehållas. Vår argumentering är lika ovedersäglig som lättbegriplig. Vill man minska den totala alkoholkonsumtionen skall man inte underlätta alkoholinköp för dem som bevisligen drar på sig och samhället påtagliga problem med sin förtäring. Här gäller det ofta människor som behöver vård och inte sprit. Genom att ta bort spärllistorna undanröjer man det enda sambandet hittills mellan alkohol- och vårdpolitiken. Detta bekräftades också av herr Carlshamre tidigare i debatten. Utskottet menar att spärllistorna är verkninglösa i större orter med flera inköpsställen och att de på mindre orter utgör en ytterligare börda för människor som är socialt helt eller delvis utslagna. Det har tydligen inte fallit utskottet in att spritmissbruket för vederbörande måste anses vara en ännu större börda. Skall vi tillskynda en sådan alkoholpolitik, som trots fagert tal om motsatsen ökar konsumtionsmöjligheterna för de redan vårdbehövande, borde vi väl i stället se till att genomdriva legal förskrivning av åtminstone årsbehovet. Jag tror ingen skulle kunna tänka sig en sådan behandlingsmetod.

Inom alkoholpolitikens ram borde vi försöka finna vägar att hjälpa alkoholens offer att få vård. Det är därför jag reagerar så starkt mot spärllistornas avskaffande. Restriktioner och byråkratiskt krångel tycker jag illa om, men ibland kan det vara ofrånkomligt att komma till rätta med en besvärlig sak genom förhållningsregler.

Nu har utskottet inkl. de borgerliga ledamöterna – ett enigt utskott med andra ord – avstyrkt vår motion. Detta beklagar jag. Naturligtvis förstår jag att det är lönlöst att mot ett enigt utskott yrka bifall till min och Allan Åkerlinds motion, och därför får jag väl inskränka mig till att deklarerera min förnöjsamhet med att här i talarstolen ha fått torgföra min uppfattning i frågan.

Herr SIGNELL (s):

Herr talman! Tillsammans med herr Rosqvist har jag under den allmänna motionstiden lämnat in en motion, 1976/77:325, i vilken vi tog upp frågan om den alkoholupplysning som bekostas av Systembolaget. I vår motion framhåller vi att Systembolaget sedan några år tillbaka regelbundet haft kampanjer om alkoholens risker och skadeverkningar samt en omfattande annonsering om svagare och alkoholfria drycker. Kampanjverksamheten bygger på ett uttalande av departementschefen i propositionen 1975:143.

Jag vill inledningsvis understryka att vi i vår motion på intet sätt har riktat kritik mot Systembolaget för genomförda kampanjer, utan vi har framhållit att kampanjernas annonseringar, broschyrer och foldrar har varit mycket välgjorda och att Systembolaget har all heder av sina utmärkt upplagda kampanjer.

Under den senaste tiden har kampanjer som "Spola kröken" och "Frittis" rönt mycket stor uppmärksamhet. Men trots kampanjernas vällovliga syfte och förnämliga uppläggning är det, som framhålls i motionen, alltför många som har ifrågasatt deras trovärdighet. Systembolaget kan inte frigöra sig från belastningen av att vara ett monopolbolag, vars verksamhet helt baseras på försäljning av alkoholhaltiga drycker.

Vi vill med andra ord inte på något sätt ifrågasätta kampanjernas värde när det gäller att få människor att avhålla sig från alkoholhaltiga drycker eller övergå till svagare drycker. Vad vi sagt i motionen är att de pengar som Systembolaget avsätter för kampanjer i nämnda vällovliga syften bör överföras till socialstyrelsen. Kampanjer i socialstyrelsens regi skulle utan tvivel få en mera trovärdig prägel.

Under 1976 har enligt uppgift Systembolagets kampanjer kostat omkring 5 milj. kr. Detta motsvarar ungefär en promille av årsförsäljningen. Därtill kommer vissa personalkostnader samt kostnader för lokalutrymmen som ställts till konsumentupplysningens förfogande. Systembolaget har alltså satsat betydelsefulla belopp i ett vällovligt syfte. Jag har tidigare framhållit att kampanjernas uppläggning har varit mycket förnämlig, men för att göra bilden fullständig kan det vara på sin plats att redovisa att vi i motionen uttalat vissa tvivel när det gäller den s. k. "Frittis-kampanjen", eftersom den till huvuddelen byggde på välarvoderade uttalanden av "kändispersoner", som enligt uppgift från välunderrättat håll erhållit tusentals kronor för sina uttalanden. Många av dessa kändisar återkommer i den kolorerade veckopressens reportage från cocktailparties o. d. Jag tror inte att det är många av tidningsläsarna som tror att kän-

disarna går runt på cocktailpartyna med jos och andra alkoholfria drycker i sina glas.

Det är mot denna bakgrund som många ärligt engagerade människor, inte minst inom nykterhetsrörelsen, uppfattar denna del av informationsverksamheten som något tvivelaktigt.

Utskottet har i sitt yttrande om motionen skrivit följande: "Det bör därför på längre sikt kunna övervägas om inte viss del av Systembolagets informationsverksamhet bör överföras till socialstyrelsen i egenskap av centralmyndighet för alkoholinformationen." Jag betecknar utskottets yttrande som mycket positivt och är glad över utskottets behandling av motionen. Helt naturligt hade jag helst sett ett tillstyrkande av motionen i dess helhet. Det är nu bara att hoppas att man vid kommande överläggningar mellan socialstyrelsen och Systembolaget kommer fram till att Systembolaget bör ställa ekonomiska medel till socialstyrelsens förfogande. Jag är övertygad om att kommande kampanjer då blir mera trovärdiga.

Till sist, herr talman, vill jag förklara varför jag i den kommande voteringen inte ämnar stödja reservationen av herr Kristenson och herr Westberg i Hofors om ett öl på 3,2 viktprocent. Våren 1976 röstade jag för att mellanölet inte skulle särbehandlas utan tas upp i samband med dagens propositionsbehandling. Detta ställningstagande uppfattades som ett ja till mellanöl, vilket ju inte var fallet. Vad frågan gällde var om mellanölet skulle särbehandlas eller ej.

Men jag vill ändå säga, att jag inte tror att mellanölet är det allra största alkoholpolitiska problem som vi i dag har att brottas med. Om så skulle vara fallet – dvs. om vårt alkoholproblem inte var större – vill jag påstå att vi utan tvivel skulle vara världens lyckligaste nation, i vad det gäller elkoholproblem.

Men varför kommer jag då inte att rösta för ett starkare öl? Jo, av den enkla anledningen att jag tror att vi måste komma bort från denna ensidiga debatt om mellanölet. Jag tror att vi kan få en mera allsidig alkoholdebatt, om vi nu kan koncentrera oss på de verkligt stora alkoholpolitiska problemen.

Men vi får inte vara så optimistiska att vi tror att vi nu kommer att gå en alkoholpolitiskt lindrigare tid till mötes. Vi får i stället vara beredda på en ökad starkspritskonsumtion bland ungdomen. Kanske kommer det största problemet att bli en ökning av den okontrollerade sprittillverkningen genom hembränning. Langarna räknar säkerligen nu med goda konjunkturer. Alkoholproblemen kommer med säkerhet inte att bli mindre i framtiden bara för att vi lyckas få bort mellanölet utan vi kommer, dystert nog, även i framtiden att få brottas med stora alkoholpolitiska problem i det här landet.

Herr LINDAHL i Hamburgsund (fp):

Herr talman! Det är med en viss tvekan som jag beslutat mig för att delta i en alkoholpolitisk debatt här i kammaren. Uppriktigt sagt

brukar dessa debatter sällan tillhöra de mest högtstående här i kammaren, och jag betvivlar att jag själv på något sätt kan bidra till att höja nivån. Jag har emellertid några reflexioner i anslutning till ett par frågor.

Jag tror att ett alltför vanligt fel när vi diskuterar olika regler, restriktioner och åtgärder för att minska alkoholmissbruket är, att vi visserligen ser dem ur många olika aspekter men ytterst sällan ur den normale konsumentens synpunkt. Man tänker mycket litet på hur den person som berörs av olika regler och restriktioner reagerar. Jag tror att vi där har en av de största bristerna i den svenska alkoholdebatten. Dagens beslut kommer inte heller att särskilt mycket vare sig förbättra eller försämra läget i detta avseende.

Jag vill instämma i vad Bonnie Bernström sade och vad även utskottet har kommit fram till, nämligen att det ur många synpunkter är att föredra att man dricker på en restaurang, dvs. under i viss mån kontrollerade former, framför att det sker på andra ställen och helt okontrollerat. Det är en helt riktig slutsats, som dock inte har lett fram till något resultat. Hela andan här i debatten, i betänkandet osv. bygger på att man bara skall införa fler restriktioner. Det skall bli spritförbud på flera ställen och man skall dra in vin- och ölrättigheter där sådana finns.

Men vad blir resultatet? För t. ex. ett diskotek och liknande ställen med ölrättigheter kan det med de nya principer som nu uppenbarligen börjar tillämpas av en del länsstyrelser och andra organ bli aktuellt att man avskaffar dessa rättigheter. Vad jag förstår kan det inverka på två sätt. Antingen slutar publiken att gå till just det stället – och det kanske inte är någon större skada skedd om så händer – eller också använder man sig av den vanliga svenska modellen, man stärker sig ordentligt, inte med öl utan med brända och destillerade drycker, innan man uppsöker stället, och eventuellt tar man med sig i någon liten fickflaska. Vad har man då åstadkommit? Jo, en rejält höjd alkoholkonsumtion med hjälp av de här restriktionerna.

Att utfärda generella regler i det fallet tror jag också är mycket svårt. Man måste nog kunna bedöma det från plats till plats och från läge till läge. Men man skall vara väl medveten om att resultatet av låt oss säga en utskänkingsbroms de facto kan bli en konsumtionsökning. Och man skall vara väldigt försiktig innan man vidtar sådana åtgärder.

Sedan är det ytterligare en sak jag gärna vill kommentera, och det är frågorna om alkoholreklamen.

Först kan vi slå fast att den svenska alkoholreklamen är synnerligen oskyldig. Det lär vara svårt att leta reda på någon mer utmanande annons som har funnits under de senare åren. Att det tidigare har förekommit sådana skall jag inte förneka.

Av de sorter som är Systembolagets mest sålda är det ingen som över huvud taget reklameras. Med litet eftertanke borde man kanske här kunna inse ungefär vilken betydelse reklamen har. Folk letar sig sannerligen fram till vilken spritdryck de vill ha oberoende av reklam.

Vi har, herr talman, ett grannland där det sedan ett tag tillbaka råder

förbud mot alkoholreklam. Visserligen brukar det skämtas friskt om Norge, men det är nog ganska litet i jämförelse med hur friskt norrmännen skämtar om det egna reklamförbudet. Det har dragit ett löje över det hela, givit en gloria åt alkoholen som den inte förtjänar. Erfarenheterna därifrån borde vara avskräckande.

Sedan finns det ytterligare aspekter att tänka på när det gäller reklam. Vi har här i landet tryckfrihet och yttrandefrihet. Principen är att man skall ha lov att säga vad man vill och skriva vad man vill inom vissa gränser. En princip som hittills gällt är att en vara som får säljas och användas här i landet, den får man också lov att tala om att den finns att köpa.

Nu är alkohol och alkoholhaltiga drycker en företeelse som ogillas djupt av många människor, och de vill därför ha ett förbud mot alkoholreklam. Man kan fråga sig vad det är de nästa gång vill ha förbud mot, vad det är för något som de inte tycker om och som de nästa gång vill slå till med ett förbud mot. Jag är, herr talman, rädd för att så här litet grand, steg för steg, tumma på tryckfriheten. Jag håller gärna med om att detta inte är någon stor fråga, och den lär inte innebära något mord på den tryckfrihet vi har här i landet. Det finns säkert betydligt värre saker vi kan ta till för det. Men om man börjar här är det sedan lätt att ta ett litet, litet steg till om något eller några år – och det, herr talman, kan jag inte vara med om. Det är bättre att stämma i bäcken än i ån.

Herr talman! Jag ämnar stödja reservationen 4.

Herr BIÖRCK i Värmdö (m):

Herr talman! 1955 genomfördes i vårt land två stora reformer: spriten släpptes fri, och sjukförsäkringen gjordes obligatorisk. När dessa reformer genomfördes var det ingen som såg deras inbördes samband helt klart. Nu efteråt får man kanske säga att det i alla fall var en viss tröst för de gränsskiptsalkoholister, vilkas liv och hälsa offrades genom alkoholbeslutet, att de åtminstone fick kostnadsfri vård mot livets slut.

Om jag har räknat rätt var det 14 av denna kammars nuvarande ledamöter som också deltog i den riksdag som avskaffade Brattsystemet. När detta beslut togs, trodde man att avskaffandet av motboken och överförandet av de medel som systemet kostat till "positiva åtgärder", sådana som forskning, undervisning och förbättrad nykterhetsvård med särskild tonvikt på ungdom, skulle medföra ett bättre nykterhetstillstånd i landet. En som visste mycket om alkohol, John Bergvall, sedermera talman i första kammaren, uttryckte i debatten sina djupt grundade farhågor för motsatsen. Han ville inte bära något medansvar för beslutet och yrkade avslag på propositionen. Vi vet nu att han fick rätt. Nykterhetstillståndet i landet blev inte bättre.

Jag är gammal nog att ha upplevt följderna av detta beslut i mitt arbete. Vi fick snabbt erfara att skrumplever åter blev en vanlig diagnos på våra kliniker. Delirium tremens blev också vanligt, och bådadera drab-

bade nu även kvinnor. Uppgifter som herr Weinehall lämnade här i kam-maren i höstas visar också en tydlig ökning av antalet fall med primär levercancer, som förmodligen delvis sammanhänger med alkoholmiss- bruk. I det kirurgiska och psykiatriska akutklientelet är höga blodalko- holvärden mycket vanliga. Nyare diagnostiska metoder har givit oss ökade kunskaper om alkoholens verkningar på lever och hjärna. Jag har alltmer fått ett intryck av att allvarliga skador kan uppstå även vid ett alkoholbruk som många skulle beteckna som måttligt eller normalt.

Vad mellanölets fria försäljning – men förmodligen inte mellanölet i sig – banat väg för i form av grova alkoholvanor hos ungdomar vet vi. Skadeverkningarna på lång sikt av detta kan vi ännu inte bilda oss en föreställning om.

För mitt sätt att se var Brattsystemets upphävande ett misstag, och detta erkänns mer eller mindre öppet både i propositionen och i enskilda motioner. Ingen medborgare i detta land kan behöva – eller må väl av – att dricka mer än två liter sprit i månaden. Den proposition om al- koholpolitiken som vi i dag behandlar fortsätter emellertid, såvitt jag förstår, huvudsakligen i de sedan över 20 år uppkörda hjulspåren. Mera radikala åtgärder bedöms som politiskt omöjliga.

De senaste 22 årens alkoholpolitik måste från medicinsk synpunkt be- traktas som ett experiment som misslyckades. Om experiment misslyck- as, bör man undersöka varför så skett. Det kan bero på att hypotesen var felaktig, men också på att försöksbetingelserna och metodiken var dåliga. I båda fallen måste man gå tillbaka till utgångspunkten och börja på nytt – om man anser frågan betydelsefull.

För min del tror jag att i varje fall förutsättningarna var felaktiga: 1955 års reform, liksom det nu framlagda förslaget, bygger på en alltför naiv tilltro till den mänskliga karaktären och en alltför stor överskattning av effekterna av upplysningsverksamhet.

Det framgår av uttalanden i propositionen och från vederbörande ut- skott att man nu framför allt vill prioritera forskning inom det betcende- och samhällsvetenskapliga området, och jag tycker mig kunna utläsa en besvikelse över att den medicinska forskningen hittills inte givit större utdelning. Jag medger gärna att en del av den medicinska forskningen på ett olyckligt sätt kommit att fixeras vid frågan om alkoholens akut- effekter, särskilt i relation till bilkörning. Jag har emellertid en stark känsla av att väsentliga genombrott kan väntas på mer fundamentala områden, som gäller de biologiska faktorer hos individen som gör att somliga blir alkoholister och andra inte, nämligen de ämnesomsättnings- processer i lever och hjärna som reglerar och bestämmer både vårt behov av alkohol och de skadeverkningar som följer i alkoholbrukets spår. Att mycket av detta betingas av ärftliga faktorer – eller möjligen kan grund- läggas i fosterlivet – förefaller nu allt sannolikare.

Ända till den allra senaste tiden har det kanske varit rimligt att när man befunnit sig i ovisshet om vilket som vägt tyngst, arv eller miljö, har man satsat på den senare, som man i alla fall kanske kunde göra

något åt. Vad vi lärt oss av framsteg, och besvikelser, när det gäller motsvarande forskning om åderförkalkningssjukdomarna innebär emellertid förhoppningar att man även i fråga om alkoholism och andra beroendetilstånd skall kunna spåra riskfall mycket tidigt och kanske även finna behandlingsmetoder med förebyggande effekt. Jag har velat säga detta, herr talman, därför att jag tror det finns en tendens just nu att underskatta den medicinska forskningens fundamentala möjligheter att påverka missförhållanden i samhället som är knutna till enskilda individers avvikande mönster – på det cellkemiska lika väl som på det psykologiska området.

Därmed har jag inte avsett att undervärdera sådana omgivningsfaktorer som har med samhället och dess spelregler att göra. Självfallet spelar omgivningen en stor roll för uppkomsten och vidmakthållandet av missbruk. Dels är det en fråga om *tillgänglighet* – det gäller både alkohol och narkotika –, dels är det en fråga om *livsstil*, om mönster som stöd åt de annars lättleda.

Jag gör mig inga illusioner om effekten av information från socialstyrelsen. Folk vill inte att myndigheterna skall föreskriva deras beteende, vare sig det gäller brödskivor eller en snaps till maten. En av mina företrädare, Magnus Huss, lär ha rest runt i landet och visat upp skrumplevvar på burk för en bekymrad allmoge. Jag tror inte detta skulle hjälpa nu. Det allra viktigaste är att få fram – eller tillbaka! – levande exempel på en fin livsstil, som unga människor kan identifiera sig med och försöka efterlikna. Idrottsmän och skådespelare skulle här kunna göra en väsentlig insats. Men jag är naturligtvis också medveten om att inte alla människor kommer att kunna undvara alkoholen som ett medel att "lätta livets bördor och mildra mötande bekymmer".

Socialministern tror och hoppas att hans alkoholpolitik skall ge resultat. Själv är jag skeptisk. Jag tror inte att man kommer att få några nämnvärda effekter av de åtgärder som nu föreslås. För egen del har jag inte framfört några konkreta motförslag, eftersom jag bedömt förslag som mera effektivt begränsar tillgängligheten till alkohol som politiskt utsiktslösa i dag.

Men när man, som socialministern, i propositionen förklarar att missbruk av alkohol är ett av våra största sociala problem, och om man tror att förslagen verkligen skall medföra en begränsning av den totala alkoholkonsumtionen, då skulle jag vilja föreslå att man sätter upp en tidtabell och en alkoholpolitisk programbudget, inte bara beträffande utgiftssidan utan också för resultatensida. Riksdagen och skattebetalarna bör, år för år, få veta vilka resultat man kan visa upp. Vart eller vartannat år bör man ha en – som det nu brukar kallas – kontrollstation, och det bör finnas en klar strategi för vad man då skall göra, om inte de uppsatta målen nås. Hela detta problem är alltför viktigt för att man längre skall kunna nöja sig med fromma förhoppningar allenast.

Onsdagen den
27 april 1977

Alkoholpolitiken

Herr STENSSON (fp):

Herr talman! För ett par år sedan angav den alkoholpolitiska utredningen antalet alkoholskadade till 300 000. Statens medicinska forskningsråd redovisar i en undersökning att Sverige redan under 1980-talet måste räkna med att det finns mellan 800 000 och 1,2 miljoner alkoholskadade. En undersökning som gjorts av Stockholms läns landsting synes bekräfta detta. Jag har sett uppgifter om att man i Stockholms kommun i dag räknar med att det finns 50 000–60 000 alkoholskadade. Man kalkylerar med en årlig ökning på 5 000 å 6 000 personer som får dras med alkoholskador. Om man räknar med följdproblem för familjemedlemmar, är det en mycket stor grupp som verkligen lider av de problem som alkoholbruk och därav följande alkoholmissbruk orsakar.

I tidningen Alkohol och narkotika nr 6 år 1976 redovisas en undersökning angående skolungdomens konsumtionsvanor bl. a. beträffande alkohol. Där sägs att betydligt över hälften av eleverna i årskurs 6 konsumerar alkohol och i årskurs 9 ca 90 %. Man skulle kunna tro att förhållandena är bättre på landsbygden – men undersökningen ger vid handen att konsumtionsvanorna när det gäller alkohol är tämligen lika i tätort och på landsbygd.

Docenten och narkotikaforskaren Nils Bejerot menar att vi är tillbaka till samma alkoholkonsumtion per invånare över 15 år som vi hade vid sekelskiftet då frikyrkorörelsen, nykterhetsrörelsen och den unga arbetarrörelsen gick till storms mot superiet. I verkligheten är situationen kanske ännu sämre, eftersom dryckesvanorna nu gått betydligt längre ned i åldrarna än vad de gjorde vid sekelskiftet. Det kan betyda att vi måste räkna med många unga alkoholister under det närmaste decenniet. Alla ansvarskännande vill vara med om att bromsa den katastrofala utvecklingen på alkoholskadeområdet som ovanstående referat avslöjar.

”En ansvarig alkoholpolitik” borde få stå som rubrik över det beslut Sveriges riksdag fattar denna dag. För att komma till rätta med ett av våra största sociala problem krävs såväl samhällsinsatser av restriktiv beskaffenhet som förbättring av sociala förhållanden. Men främst kommer det att krävas personligt engagemang och ställningstagande i solidaritet med dem som ej orkar stå emot dryckessedernas tryck.

I dagens långa debatt och många inlägg har jag inte hört någon som sökt argumentera mot bedömningen i regeringens proposition, att vi här har att göra med ett av våra största sociala problem. Ingen har heller erinrat mot skatteutskottets klart definierade mål: att minska alkoholkonsumtionen. Detta kan ske genom att nykterister fortsättningsvis också håller sig till absolutism och att av dem som använder sig av alkohol fler och fler dricker mindre och mindre av de alkoholstarka dryckerna. Det handlar alltså om solidaritet.

Hur mycket är människor utan alkoholproblem villiga att offra i bekvämlighet och förment trivsel för de alkoholberoendes skull? Lättillgängligheten spelar här en viktig roll. Romantiken kring alkoholen måste

bort. Alkoholseden vid festliga tillfällen såväl i hem och familj som i officiella sammanhang måste allvarligt ifrågasättas. Ungdomen protesterar visserligen mot vuxensamhället – men ungdomen tar också efter. Vuxna måste besinna sitt ansvar. Det är ett viktigt led i en ansvarig alkoholpolitik.

Representanter för det officiella Sverige inom näringsliv och samhällsinstitutioner måste besinna att en ansvarig alkoholpolitik kräver att man tar önskemålen om alkoholfri representation på allvar. Det gäller själva livsstilen. Alkoholpolitiska utredningen sade bl. a. att alkoholpolitiken skulle syfta till att avglorifiera alkoholen, att öka den helnyktra sektorn och främja avhållsamhet under uppväxttiden samt skapa och vidmakthålla goda kunskaper om orsaker, egenskaper och verkningar av alkohol. Information och undervisning måste framhålla de personliga riskerna med att dricka alkohol. Den personliga hållningen är den springande punkten i den ansvariga alkoholpolitik som har som målsättning att minska alkoholkonsumtionen.

Tyngdpunkten i förslaget läggs på insatser för ungdomen. Ja, helt visst är det så att ungdomen måste vinnas för andra sätt än alkoholberusning för att söka välbefinnande, avslappning och upprymdhet. Vi måste finna andra vägar till onödiga hämningars upplösande och till olika trivselinslag. Här får vi i stor utsträckning lita till ideella, kyrkliga och frikyrkliga organisationer. Men också grundskolan, där samhället träffar praktiskt taget alla ungdomar, kan engageras ytterligare om tid och resurser ges.

I mitt hemlän, Östergötlands län, har landstinget sedan ett flertal år tillbaka anslagit medel för upplysningsverksamhet kring alkohol, narkotika och tobak i klasser på grundskolans högstadium. Ungdomens nykterhetsförbund har organiserat kursverksamheten. Till ifrågakommande skola kommer representanter för nykterhetsorganisationer och informerar om kursens syfte och uppläggning. I klasserna utser eleverna själva kamrater som får bevista en kurs i nykterhetsorganisationens regi. Dessa kurser är av mycket gediget slag. Oftast utses elever med ledartalang att besöka dessa kurser. Efter en nära veckolång kurs, där också skolans studierektor eller annan lärare tidvis deltagit, går ifrågavarande elever in i årskurs 8 och genomför de lektioner man fått hjälp med att lägga upp. En påtagligt hög lyssnarintensitet har märkts i dessa klasser, där de egna årskamraterna undervisar om alkohol, narkotika och tobak och vådorna av att använda dessa njutningsmedel.

Herr Sträng hade en sats i sitt anförande som jag tecknade ned i mitt manuskript. Han sade: "Resultat kan det bli när ungdom talar till ungdom på rätt sätt." Jag kan inte ansluta mig till herr Strängs syn på alkoholpolitiken, men den här satsen tycker jag var mycket riktig.

I vår kommun har vi också utnyttjat dessa instruktörer i årskurs 6. Vidare har Hem och skola-föreningen anordnat möten där dessa elever genomfört sina väl utarbetade lektioner.

Kursarrangemangen kostar visserligen vederbörande kommun en del.

Det är dock väl använda pengar, synes det mig. Det lär emellertid vara så att inte alla kommuner i vårt län anser sig kunna satsa på denna verksamhet, men det kan knappast vara av ekonomiska skäl. Motsvarande verksamhet finns i flera län – det vet jag – men totalt torde det inte vara mer än drygt 80-talet kommuner som varit med i verksamhet av detta slag.

Jag anser att det är angeläget att nykterhetsorganisationerna använder ökade anslag till att bygga ut sådan verksamhet som här berörts. Det bör kunna leda till att flera elever från varje kommun och rektorsområde får delta i instruktörskurser och att uppföljningskurser anordnas i större utsträckning.

Tyngdpunkten i förslaget läggs på insatser för ungdom, säger propositionen och skatteutskottets betänkande. Det gäller att fullfölja de intentionerna på alla beslutsnivåer och i alla samhällssektorer.

Herr talman! Jag ber att på alla punkter få yrka bifall till skatteutskottets hemställan i betänkandet nr 40.

I detta anförande instämde fru Swartz (fp).

Herr WACHTMEISTER i Staffanstorp (m):

Herr talman! Den alldeles övervägande delen av vårt folk som använder alkohol är måttlighetsförbrukare. Ungefär 10 % av alkoholkonsumenterna beräknas förtära mer än vad som är hälsosamt. Självfallet har därför samhället ett stort ansvar att hjälpa denna stora grupp av missbrukare. Ett sätt att minska alkoholförbrukningen är att göra rusdryckerna – detta hemska ord – mindre lättillgängliga. Med tanke härpå har Systembolaget hittills fört en mycket restriktiv politik när det gäller etablering av nya försäljningsställen. I allmänhet har inte mer än två à tre nya butiker tillkommit per år. Beslut om denna restriktiva linje fattades av riksdagen redan i mitten av 1950-talet och ligger fortfarande till grund för etableringspolitiken.

Människors berättigade krav på service har emellertid väsentligt ökat sedan 1950-talet. Inom de allra flesta områden har också servicen avsevärt förbättrats. Så är dock inte fallet när det gäller detaljhandel med vin och sprit, även om utlämningsställen för beställda varor etablerats på många orter utan systembutik.

Det är nu glädjande att proposition 1976/77:108 visar förståelse för allmänhetens krav att systembutik skall finnas inom rimligt avstånd från hemorten. Det heter också att rent företagsekonomiska intressen måste stå tillbaka för berättigade servicekrav och att det sålunda bör kunna ges avkall på kravet på lönsamhet för varje enskild systembutik.

Socialministern konstaterar att t. o. m. invånare i vissa större tätorter f. n. kan få färdas avsevärda sträckor för att komma till ort med systembutik, och han förordar därför en successiv komplettering av butiksnetet där det f. n. är glesast.

Kommunerna har ett givet intresse i frågor rörande etablering av sys-

tembutiker, inte bara för att det för merparten av kommuninvånarna är önskvärt med en sådan butik, utan också för att det är ostridigt att en systembutik leder till ökad omsättning för andra butiker på orten, vilket i sin tur medför möjlighet till allmänt förbättrad handelsservice på orten i fråga. Mot bakgrunden härav är det enligt min mening fullt följdriktigt att de kommunala myndigheterna får sin yttranderätt när det gäller nyetablering, nedläggning och flyttning av butik inskriven i lag, vilket nu föreslås. Kommunerna föreslås också få rätt till överprövning av Systembolagets beslut i hithörande frågor.

Skatteutskottet har i sitt betänkande 1976/77:40 i huvudsak biträtt de riktlinjer som angivits i propositionen när det gäller komplettering av systembutiker. Utskottet menar dock att det inte är lämpligt att låsa etableringen vid ett bestämt antal butiker årligen eller att införa någon form av kvotering. Prioritering bör enligt utskottet även ske med beaktande av alkoholpolitiska och kommunala intressen. Utskottets slutsats är härvidlag av så stort intresse att jag citerar den ordagrant: "En sådan etableringspolitik innebär att kommuner, som har centralort med ett befolkningsunderlag som åtminstone motiverar en butik med begränsat öppethållande, kan få en egen systembutik inom rimlig tid om de så önskar."

Följer nu kammaren utskottets enhälliga förslag härvidlag innebär detta att fru Sundberg och jag fått vår motion 1444 om generösare regler för etablering av systembutik i huvudsak bifallen, varför jag, herr talman, inte har något yrkande i denna fråga.

Överläggningen var härmed slutad.

Skatteutskottets betänkande nr 40

Mom. 1, 2 a och b

Kammaren biföll vad utskottet i dessa moment hemställt.

Mom. 2 c, d och e

Propositioner gavs på bifall till dels utskottets hemställan, dels reservationen nr 1 av herr Wärnberg m. fl. i motsvarande del, och förklarades den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Sedan herr Wärnberg begärt votering upplästes och godkändes följande voteringsproposition:

Den som vill att kammaren bifaller skatteutskottets hemställan i betänkandet nr 40 mom. 2 c, d och e röstar ja,

den det ej vill röstar nej.

Vinner nej har kammaren bifallit reservationen nr 1 av herr Wärnberg m. fl. i motsvarande del.

Vid omröstning genom uppresning förklarades flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Då herr Wärnberg begärde röst-

Onsdagen den
27 april 1977

Alkoholpolitiken

räkning verkställdes votering med omröstningsapparat. Denna omröstning gav följande resultat:

Ja - 164
Nej - 145
Avstår - 6

Mom. 2 f och g samt mom. 3 a 1, a 2 och a 3

Kammaren biföll vad utskottet i dessa moment hemställt.

Mom. 3 a 4

Propositioner gavs på bifall till dels utskottets hemställan, dels motionen nr 1537 av herr Werner m. fl. i motsvarande del, och förklarades den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Sedan herr Hagberg i Borlänge begärt votering upplästes och godkändes följande voteringsproposition:

Den som vill att kammaren bifaller skatteutskottets hemställan i betänkandet nr 40 mom. 3 a 4 röstar ja,
den det ej vill röstar nej.
Vinner nej har kammaren bifallit motionen nr 1537 i motsvarande del.

Vid omröstning genom uppresning förklarades flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Då herr Hagberg i Borlänge begärde rösträkning verkställdes votering med omröstningsapparat. Denna omröstning gav följande resultat:

Ja - 299
Nej - 14
Avstår - 1

Mom. 3 b och mom. 4-6

Kammaren biföll vad utskottet i dessa moment hemställt.

Mom. 7

Propositioner gavs på bifall till dels utskottets hemställan, dels motionen nr 238 av herr Ollén, och förklarades den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Sedan herr Ollén begärt votering upplästes och godkändes följande voteringsproposition:

Den som vill att kammaren bifaller skatteutskottets hemställan i betänkandet nr 40 mom. 7 röstar ja,
den det ej vill röstar nej.
Vinner nej har kammaren bifallit motionen nr 238.

Vid omröstning genom uppresning förklarades flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Då herr Ollén begärde röst-

räkning verkställdes votering med omröstningsapparat. Denna omröstning gav följande resultat:

Ja - 262
Nej - 32
Avstår - 21

Nr 118

Onsdagen den
27 april 1977

Alkoholpolitiken

Mom. 8 och 9

Kammaren biföll vad utskottet i dessa moment hemställt.

Mom. 10

Propositioner gavs på bifall till dels utskottets hemställan, dels det av herr Lindkvist under överläggningen framställda yrkandet, och förklarades den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Sedan herr Lindkvist begärt votering upplästes och godkändes följande voteringsproposition:

Den som vill att kammaren bifaller skatteutskottets hemställan i betänkandet nr 40 mom. 10 röstar ja,
den det ej vill röstar nej.

Vinner nej har kammaren bifallit det av herr Lindkvist under överläggningen framställda yrkandet.

Vid omröstning genom uppresning förklarades tvekan kunna råda angående resultatet, varför votering med omröstningsapparat verkställdes. Denna omröstning gav följande resultat:

Ja - 184
Nej - 124
Avstår - 7

Mom. 11 a och b

Kammaren biföll vad utskottet i dessa moment hemställt.

Mom. 11 c

Propositioner gavs på bifall till dels utskottets hemställan, dels motionerna nr 1501 av herr Magnusson i Nennesholm m. fl. och nr 1537 av herr Werner m. fl. i motsvarande delar, och förklarades den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Sedan herr Hagberg i Borlänge begärt votering upplästes och godkändes följande voteringsproposition:

Den som vill att kammaren bifaller skatteutskottets hemställan i betänkandet nr 40 mom. 11 c röstar ja,
den det ej vill röstar nej.

Vinner nej har kammaren bifallit motionerna nr 1501 och 1537 i motsvarande delar.

Vid omröstning genom uppresning förklarades flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Då herr Hagberg i Borlänge begärde rösträkning verkställdes votering med omröstningsapparat. Denna omröstning gav följande resultat:

Ja - 294
Nej - 18
Avstår - 3

Mom. 11 d och mom. 12-14

Kammaren biföll vad utskottet i dessa moment hemställt.

Mom. 15 a

Propositioner gavs på bifall till 1:o utskottets hemställan, 2:o reservationen nr 2 av herrar Söderström och Lundgren i motsvarande del samt 3:o reservationen nr 3 av herrar Kristenson och Westberg i Hofors i motsvarande del, och förklarades den förstnämnda propositionen vara med övervägande ja besvarad. Då herr Söderström begärde votering upptogs för bestämmande av kontrapositionen ånyo de båda återstående propositionerna, av vilka den under 2:o angivna förklarades ha flertalets mening för sig. Sedan herr Kristenson begärt votering beträffande kontrapositionen upplästes och godkändes följande voteringsproposition:

Den som vill att kammaren till kontraposition i huvudvoteringen angående skatteutskottets hemställan i betänkandet nr 40 mom. 15 a antar reservationen nr 2 av herrar Söderström och Lundgren i motsvarande del röstar ja,

den det ej vill röstar nej.

Vinner nej har kammaren till kontraposition i nämnda votering antagit reservationen nr 3 av herrar Kristenson och Westberg i Hofors i motsvarande del.

Vid omröstning genom uppresning förklarades tvekan kunna råda angående resultatet, varför votering med omröstningsapparat verkställdes. Denna omröstning gav följande resultat:

Ja - 40
Nej - 81
Avstår - 194

I enlighet härmed blev följande voteringsproposition uppläst och godkänd:

Den som vill att kammaren bifaller skatteutskottets hemställan i betänkandet nr 40 mom. 15 a röstar ja,

den det ej vill röstar nej.

Vinner nej har kammaren bifallit reservationen nr 3 av herrar Kristenson och Westberg i Hofors i motsvarande del.

Vid omröstning genom uppresning förklarades flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Då herr Kristenson begärde röst-räkning verkställdes votering med omröstningsapparat. Denna omröstning gav följande resultat:

Ja - 196
Nej - 100
Avstår - 19

Mom. 15 b

Utskottets hemställan bifölls.

Mom. 16

Propositioner gavs på bifall till dels utskottets hemställan, dels reservationen nr 4 av herr Kristenson m. fl., och förklarades den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Sedan herr Söderström begärt votering upplästes och godkändes följande voteringsproposition:

Den som vill att kammaren bifaller skatteutskottets hemställan i betänkandet nr 40 mom. 16 röstar ja,
den det ej vill röstar nej.
Vinner nej har kammaren bifallit reservationen nr 4 av herr Kristenson m. fl.

Vid omröstning genom uppresning förklarades flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Då herr Söderström begärde rösträkning verkställdes votering med omröstningsapparat. Denna omröstning gav följande resultat:

Ja - 245
Nej - 61
Avstår - 7

Mom. 17 a-d

Propositioner gavs på bifall till dels utskottets hemställan, dels motionen nr 1537 av herr Werner m. fl. i motsvarande del, och förklarades den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Sedan herr Hagberg i Borlänge begärt votering upplästes och godkändes följande voteringsproposition:

Den som vill att kammaren bifaller skatteutskottets hemställan i betänkandet nr 40 mom. 17 a-d röstar ja,
den det ej vill röstar nej.
Vinner nej har kammaren bifallit motionen nr 1537 i motsvarande del.

Vid omröstning genom uppresning förklarades flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Då herr Hagberg i Borlänge

Nr 118

Onsdagen den
27 april 1977

Alkoholpolitiken

begärde rösträkning verkställdes votering med omröstningsapparat. Denna omröstning gav följande resultat:

Ja - 300
Nej - 13

Mom. 17 e

Propositioner gavs på bifall till dels utskottets hemställan, dels reservationen nr 5 av herr Wärnberg m. fl., och förklarades den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Sedan herr Wärnberg begärt votering upplästes och godkändes följande voteringsproposition:

Den som vill att kammaren bifaller skatteutskottets hemställan i betänkandet nr 40 mom. 17 e röstar ja,

den det ej vill röstar nej.

Vinner nej har kammaren bifallit reservationen nr 5 av herr Wärnberg m. fl.

Vid omröstning genom uppresning förklarades flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Då herr Wärnberg begärde rösträkning verkställdes votering med omröstningsapparat. Denna omröstning gav följande resultat:

Ja - 166
Nej - 148

Mom. 18

Propositioner gavs på bifall till dels utskottets hemställan, dels utskottets hemställan med den ändring däri som föranleddes av bifall till motionen nr 1537 av herr Werner m. fl. i motsvarande del, och förklarades den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Sedan herr Hagberg i Borlänge begärt votering upplästes och godkändes följande voteringsproposition:

Den som vill att kammaren bifaller skatteutskottets hemställan i betänkandet nr 40 mom. 18 röstar ja,

den det ej vill röstar nej.

Vinner nej har kammaren bifallit utskottets hemställan med den ändring däri som föranleddes av bifall till motionen nr 1537 i motsvarande del.

Vid omröstning genom uppresning förklarades flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Då herr Hagberg i Borlänge begärde rösträkning verkställdes votering med omröstningsapparat. Denna omröstning gav följande resultat:

Ja - 300
Nej - 13
Avstår - 1

Mom. 19 och 20

Kammaren biföll vad utskottet i dessa moment hemställt.

Kulturutskottets betänkande nr 40*Mom. 1*

Propositioner gavs på bifall till dels utskottets hemställan, dels reservationen av herr Andersson i Lycksele m. fl., och förklarades den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Sedan herr Andersson i Lycksele begärt votering upplästes och godkändes följande voteringsproposition:

Den som vill att kammaren bifaller kulturutskottets hemställan i betänkandet nr 40 mom. 1 röstar ja.

den det ej vill röstar nej.

Vinnér nej har kammaren bifallit reservationen av herr Andersson i Lycksele m. fl.

Vid omröstning genom uppresning förklarades flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Då herr Andersson i Lycksele begärde rösträkning verkställdes votering med omröstningsapparat. Den omröstning gav följande resultat:

Ja - 161
Nej - 152
Avstår - 1

Mom. 2-4

Kammaren biföll vad utskottet i dessa moment hemställt.

§ 2 Yrkesmedicinska kliniker, m. m.

Föredrogs socialutskottets betänkande 1976/77:24 med anledning av motioner om vissa medicinska specialiteter.

I detta betänkande behandlades motionerna

1976/77:273 av herr Wiklund m. fl. (s) såvitt nu var i fråga (yrkandena 1-3),

1976/77:364 av herr Wästberg i Stockholm (fp) och fru Andrén (fp),

1976/77:475 av herr Palme m. fl. (s) såvitt nu var i fråga (yrkandet 4),

1976/77:704 av fru Fränkel (fp) och fröken Bergström (fp),

1976/77:728 av fröken Pehrsson m. fl. (c),

1976/77:733 av herr Werner m. fl. (vpk), vari såvitt nu var i fråga (yrkandet 4 samt yrkandet 5 i vad avsåg yrkesmedicinska kliniker och yrkesmedicinska specialister) hemställt att riksdagen uttalade

4. att landsting med regionsjukhus utan yrkesmedicinska kliniker bor-

Onsdagen den
27 april 1977

*Yrkesmedicinska
kliniker, m. m.*

de inrätta tjänster och anslå medel för sådana kliniker i sin budget för år 1978,

5. att utredningen om företagshälsovård och yrkesmedicinsk verksamhet gavs tilläggsdirektiv i syfte att utredningen skulle arbeta fram förslag till utbyggnad av yrkesmedicinska kliniker på länsplanet och nödvändiga utbildningsresurser för att kunna uppnå ett uppskattat behov av ca 150 yrkesmedicinska specialister (och 200 yrkeshygieniker) före 1985, och 1976/77:979 av fröken Pehrsson m. fl. (c).

Utskottet hemställde

1. beträffande utbyggnad av den reumatologiska vården att riksdagen skulle avslå motionen 1976/77:273 (yrkandena 1-3), motionen 1976/77:704, motionen 1976/77:728 och motionen 1976/77:979,

2. beträffande inrättande av medicinsk specialitet i alkoholistvård m. m. att riksdagen skulle avslå motionen 1976/77:364,

3. beträffande utbyggnad av den yrkesmedicinska verksamheten att riksdagen skulle avslå motionen 1976/77:475 (yrkandet 4) och motionen 1976/77:733 (yrkandet 4 samt yrkandet 5 i vad avsåg yrkesmedicinska kliniker och yrkesmedicinska specialister).

Herr FRANZÉN (vpk):

Herr talman! I motionen 733 om företagshälsovården kräver vänsterpartiet kommunisterna att riksdagen uttalar att landsting med region-sjukhus utan yrkesmedicinska kliniker bör inrätta tjänster och anslå medel för sådana kliniker i sin budget för år 1978, samt att utredningen om företagshälsovård och yrkesmedicinsk verksamhet ges tilläggsdirektiv i syfte att utredningen skall arbeta fram förslag till utbyggnad av yrkesmedicinska kliniker på länsplanet och nödvändiga utbildningsresurser för att kunna tillgodose ett uppskattat behov av ca 150 yrkesmedicinska specialister och 200 yrkeshygieniker före 1985. Den hänsynslösa utslagningen av arbetare ur produktionen, de stora olycks- och hälsoriskerna i arbetslivet och alla de faror som lurar med nya arbetsmetoder och material är skäl till att samhället måste ta ansvar för företagshälsovården och en snabb utbyggnad av de yrkesmedicinska klinikerna.

Frågan om de yrkesmedicinska klinikernas organisation och behov behandlades redan 1963 av en för detta ändamål särskild utredning, som fastställde att det föreligger ett absolut behov av yrkesmedicinsk verksamhet. Men vad har samhället tagit för ansvar? Det som hittills kunnat redovisas på detta område är verkligen inte något att försöka framställa som att man arbetar i frågan med stort intresse. Utskottet säger i betänkandet följande: "Utskottet vill understryka att det är angeläget att yrkesmedicinen fortlöpande byggs ut på både regionnivå och länsnivå." Sedan säger utskottet att frågan är under behandling i utredningar och yrkar därför avslag på motionen.

Ja, detta är den vanliga vägen man använder sig av för att på ett snyggare sätt avslå förslag eller fördröja ett förverkligande. När det gäller

Onsdagen den
27 april 1977

*Yrkesmedicinska
kliniker, m. m.*

yrkesmedicinen har verkligheten för länge sedan rusat ifrån utskottet, den verklighet som gör det nödvändigt för arbetarna i det här landet att yrkesmedicinska kliniker kommer till stånd.

Redan 1963, när utredningen lade fram sitt betänkande, fanns det yrkesmedicinsk verksamhet. Det fanns en yrkesmedicinsk central och en yrkesdermatologisk klinik vid Karolinska sjukhuset i Stockholm, det fanns en yrkesmedicinsk avdelning vid Södersjukhuset, det fanns en yrkesmedicinsk klinik i Lund och det fanns yrkesmedicinska mottagningar vid lasaretten i Eskilstuna och Örebro. Det som egentligen har åstadkommit sedan 1963 av vad utredningen föreslog är att mottagningen i Örebro har gjorts till klinik och att det fattats beslut om enheter i Umeå och Linköping. Utredningsförslaget innebar i stort en yrkesmedicinsk klinik vid varje regionsjukhus – det finns sju sjukhusregioner. Under de 14 år som gått sedan utredningen lades fram har endast en av de föreslagna yrkesmedicinska klinikerna tillkommit. Under ett år – från den 1 januari 1976 till den 1 januari 1977 – har endast en – säger en – tjänst medgivits och inrättats inom yrkesmedicinen.

Detta talar för att de krav som vi ställer i motionen verkligen är motiverade. Vart har socialdemokraterna, som också motionerat i den här frågan, tagit vägen? Kan ni verkligen vara nöjda med denna brist på ansvar från samhällets sida för yrkesmedicinens utbyggnad?

Skall vi nöja oss med den utveckling som utskottet redovisar? Ja, det innebär i så fall en yrkesmedicinsk tjänst om året, vilket skulle bli 21 tjänster 1985, då det i stället uppskattningsvis behövs 150 sådana tjänster, om vi skall kunna bevaka arbetarnas intressen och behov.

Ännu avlägsnare med den här utvecklingen ter sig socialstyrelsens principprogram för yrkesmedicin även inom länssjukvården.

Riksdagen kan alltså inte med ansvar låta frågan vandra vidare i utredning efter utredning utan måste se till att förverkliga 1963 års utredningsförslag.

Vi kan klart konstatera att en yrkesmedicinsk klinik vid vart och ett av de sju regionsjukhusen i dag är otillräckligt. Utvecklingen har gått fort när det gäller förstöring av arbetsmiljöerna, nya skadliga ämnen har tillkommit i ökad takt – ämnen som vi inte känner verkningarna av. Hela frågan om arbetsmiljöerna och deras skadliga inverkan på människorna har också rasat i väg under det senaste decenniet. Detta konstaterande kan vi göra samtidigt som vi konstaterar att åtgärderna för att utreda dessa verkningar inte på långt när har följt med utvecklingen.

Alltså: Vi är i dag på detta område sämre rustade än vad vi var 1963, och det anser utskottet att vi skall finna oss i. För vår del kan vi inte göra det.

Jag minns den debatt om just yrkesmedicinska kliniker som jag i maj 1975 hade med herr Gustavsson i Alvesta, den nuvarande socialministern. Den gången hade man inte satt i gång verksamheten i Umeå därför att man inte hade fått någon att söka professuren. Vid det tillfället hävdade jag att det fanns anledning att ändå tillsätta tekniker- och läkartjänsterna

Onsdagen den
27 april 1977

*Yrkesmedicinska
kliniker, m. m.*

så länge, och jag är övertygad om att hade riksdagen gått med på det förslaget hade åtminstone den yrkesmedicinska kliniken fungerat i dag. Men vi skall tydligen fortfarande vänta med yrkesmedicinsk klinisk verksamhet i Umeå.

Den 1 juli 1975 skulle vid regionsjukhuset i Linköping ett samarbete komma till stånd med en professur vid högskolan, där yrkesmedicinen skulle vara tyngdpunkten. Det sades också 1975. I utskottets betänkande nu kan vi konstatera att det enda som skett är att ett beslut har fattats om inrättande av en enhet vid regionsjukhuset i Linköping. Alltså: Inget förverkligande här heller.

Vänsterpartiet kommunisterna har i den aktuella motionen också lagt fram förslag om en målsättning för utbyggnad av yrkesmedicinska kliniker även på länsplanet före 1985. Det är ungefär detsamma som socialstyrelsens principprogram. Det räcker emellertid inte att socialstyrelsen sätter in detta i ett program – det är nödvändigt att riksdagen fattar beslut om en sådan målsättning och vidarebefordrar den till utredningen för att utredningen skall kunna visa på hur det här skall organiseras. Men inte heller på denna punkt vill utskottet vara med.

Herr talman! Jag vill avsluta med att yrka bifall till vpk-motionen 733.

Under detta anförande övertog herr förste vice talmannen ledningen av kammarens förhandlingar.

Fru FRÆNKEL (fp):

Herr talman! Reumatism är onekligen en av våra största folksjukdomar. Alla åldrar är representerade bland de omkring en miljon reumatikersjuka i vårt land. Reumatikervården har varit och är fortfarande eftersatt. Det finns flera orsaker till detta, som jag nu inte skall gå in på. Det krävs emellertid verkliga krafttag för att man skall kunna ta igen allt det som under årens lopp försumrats.

I socialutskottets betänkande nr 24 finns det ett avsnitt om utbyggnad av den reumatologiska vården. Avsnittet sträcker sig över en och en halv sida. Läser man noga finner man att det är en ganska positiv skrivning om den framtida reumatologiska vården. Men i år, 1977, som av FN proklamerats som världsreumatismåret hade det väl ändå varit bra, om det blivit ett mera utförligt och helst ett eget betänkande. Socialutskottet hade då visat att det uppmärksammade året och att det på allvar vill arbeta för att uppfylla de krav som reumatikerna med rätta ställer på samhället.

I en motion av fröken Bergström och mig begär vi att det skall utarbetas en ny plan för reumatikervården. I andra motioner återfinns liknande yrkanden, men samtliga har avstyrkts. Motiveringen är att socialstyrelsen i sin verksamhetsplanering för 1977/78 överväger att ta upp frågan om en översyn av den reumatologiska vården. "Överväger", det är i sanning för mig ett mycket vagt ord! Men följande mening i utskottsbetänkandet

Onsdagen den
27 april 1977

*Yrkesmedicinska
kliniker, m. m.*

lugnar mig litet och inger mig en förhoppning om att det blir allvar av med översynen och att utskottet kommer att följa ärendet och vidta åtgärder, om inte översynen skulle bli av. Jag skulle, herr talman, gärna vilja läsa in denna mening i riksdagsprotokollet. Den lyder: "Utskottet förutsätter att man i det översynsarbete, som i enlighet med det anförda kan förutses, kommer att ta upp bl. a. frågorna om hur rekrytering av specialistläkare till reumatologin skall stimuleras och om hur utbildning i reumatologi skall möjliggöras för andra läkarkategorier, som kommer i kontakt med reumatiskt sjuka patienter."

Med det sagda vill jag, herr talman, yrka bifall till utskottets hemställan.

Fröken PEHRSSON (c):

Herr talman! I socialutskottets betänkande nr 24 behandlas tre motioner som några partikamrater och jag lämnat till detta riksmöte. Det gäller ett krav på att allmänläkarna skall få mer utbildning i ämnet reumatologi. I dag är läget helt otillfredsställande. Vi vet att allmänläkarna många gånger är de som först får ta emot reumatikerna, och det är viktigt att allmänläkarna då har en sådan utbildning att de på ett tidigt stadium kan ställa en riktig diagnos.

Allmänläkarutbildningen är otillfredsställande på det område det här gäller, och den är mycket olika på olika utbildningsplatser i vårt land. Den omfattar exempelvis 22, 14, 11, 9, 8 eller 4 timmar – helt beroende på i vilken del av landet utbildningen sker. Vi förstår alla att dessa få timmar är helt otillräckliga.

Vi har i en motion krävt att utbildningen i reumatologi skall utökas för allmänläkarna. Vi har i ett andra motionskrav hemställt om en utökad utbildning av specialister inom reumatologin. En miljon människor i vårt land lider av reumatiska sjukdomar, och vi har alldeles för få specialister på detta område. Det är därför angeläget att specialistutbildningen på det här området stimuleras.

I ett tredje motionsyrkande begär vi att barnreumatikervården skall tillgodoses på ett bättre sätt än hittills. Ca 5 % av alla reumatikersjuka i landet drabbas av sjukdomen före 15-årsåldern. En läkare som ägnar sig åt barnreumatiker påpekar att ledgångsreumatism hos barn inte är ovanligare än exempelvis sockersjuka i barnaåren. Vi har i dag bara en avdelning, där reumatikersjuka barn behandlas, nämligen i Lund. Det är nödvändigt att vi får fler sådana avdelningar, och om man utökar antalet tjänster finns det möjlighet att få en sådan också här i Stockholm.

Detta är vad vi hävdar i våra motioner. Jag tycker att utskottet har behandlat motionerna väl. Utskottet skriver att frågorna om det medicinska innehållet inom reumatologin i regionsjukvården f. n. behandlas inom regionsjukvårdsutredningen och att denna beräknas slutföra sitt arbete under innevarande år. Utskottet skriver vidare att enligt vad man inhämtat socialstyrelsen i sin verksamhetsplanering för budgetåret 1977/78 överväger att ta upp frågan om en översyn av den reumatologiska vården. Utskottet menar att det inte nu borde vara nödvändigt att ta

Onsdagen den
27 april 1977

*Yrkesmedicinska
kliniker, m. m.*

initiativ från riksdagens sida.

Jag vill också citera följande uttalande av utskottet litet längre fram i betänkandet: "Utskottet förutsätter att man i det översynsarbete, som i enlighet med det anförda kan förutses, kommer att ta upp bl. a. frågorna om hur rekrytering av specialisläkare till reumatologin skall stimuleras och om hur utbildning i reumatologi skall möjliggöras för andra läkarkategorier, som kommer i kontakt med reumatiskt sjuka patienter." De läkare som härmed avses är allmänläkarna. Man nämner inte särskilt barnreumatikervården i utskottsbetänkandet men jag tolkar ändå skrivningen så att man tar med barnreumatikerna i den översyn som man pekar på.

Jag har, herr talman, inget annat yrkande än utskottets, men jag hoppas att vad utskottet har sagt verkligen snabbt kommer att fullföljas. I annat fall ämnar jag återkomma till frågan.

Herr SVENSSON i Kungälv (s):

Herr talman! Ifrån utskottets sida vill jag först ta upp frågan om den yrkesmedicinska verksamheten och den motion som kommer ifrån vpk-håll. Som framgår av utskottets skrivning pågår det utredning om frågan, och vi har inte kunnat komma längre än till att understryka vikten av att den utredningen arbetar skyndsamt. Men jag vill gärna säga att här är det ett bristområde som vi har inom yrkesmedicinen. Det är svårt att få fram expertis. Det finns visserligen dispensmöjligheter, men över huvud taget är det resursbrist vi har att göra med. Jag yrkar på denna punkt bifall till utskottets hemställan.

När det gäller frågan om de reumatiska sjukdomarna har jag inte mycket att säga därför att här har det inte yrkats bifall till de motioner som är väckta. Och det synes som om motionärerna är tillfredsställda med den skrivning som utskottet har gjort på den här punkten.

Jag ber alltså att få yrka bifall till utskottets hemställan i dess helhet.

Herr FRANZÉN (vpk):

Herr talman! Jag kan konstatera att herr Svensson i Kungälv inte heller hade mycket att säga beträffande de yrkesmedicinska klinikerna och verksamheten där.

Förra gången, alltså 1975, då jag diskuterade den här frågan hade vi en socialdemokratisk regering, och då var en borgerlig ledamot uppe och försvarade utskottet. Men den här gången är det tvärtom, en borgerlig regering och en socialdemokrat som går upp och försvarar utskottet. Det är rätt festligt. Jag vet inte om det ligger någonting speciellt i detta. Men jag kan inte som socialdemokraterna gör förlika mig med att man bara fortsätter och utreder den här frågan om de yrkesmedicinska klinikerna.

År 1963, som jag påpekade i mitt inledningsanförande, hade vi yrkesmedicinsk verksamhet i det här landet. Och det enda som tillkommit sedan det här förslaget lades fram av utredningen 1963 är att en tidigare

mottagning har gjorts till klinik. Jag kan inte på något sätt förstå hur man från socialdemokratisk sida kan låta sig nöja med ett så dåligt förverkligande av en så pass angelägen sak.

När socialdemokraterna i januari i år motionerade med ungefär samma motionstext som vi har beträffande yrkesmedicinska kliniker borde de också ha känt till att frågan var föremål för utredning. Då kan man ställa sig frågan: Varför motionerar socialdemokraterna, eller varför har de nu hoppat av? Det skulle vara intressant att få ett svar på den frågan.

Herr SVENSSON i Kungälv (s):

Herr talman! Jag vill egentligen bara svara på detta att vi nu har en borgerlig regering och en socialdemokratisk opposition och att det förra gången var tvärtom.

Ja, två gånger två är fyra vare sig man har en socialdemokratisk eller borgerlig regering. Och är det ett bristområde så är det ett bristområde även den här dagen, så att säga.

Nu pågår det ändå utredning och överväganden, och vi är väl alla otåliga när det gäller själva sakfrågan. Med den otåligheten får vi låta oss nöja, och på den punkten är vi eniga också med herr Franzén.

Överläggningen var härmed slutad.

Mom. 1 och 2

Kammaren biföll vad utskottet i dessa moment hemställt.

Mom. 3

Propositioner gavs på bifall till dels utskottets hemställan, dels utskottets hemställan med den ändring däri som föranleddes av bifall till motionen nr 733 av herr Werner m. fl. i motsvarande del, och förklarades den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Sedan herr Franzén begärt votering upplästes och godkändes följande voteringsproposition:

Den som vill att kammaren bifaller socialutskottets hemställan i betänkandet nr 24 mom. 3 röstar ja,

den det ej vill röstar nej.

Vinner nej har kammaren bifallit utskottets hemställan med den ändring däri som föranleddes av bifall till motionen nr 733 i motsvarande del.

Vid omröstning genom uppresning förklarades flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Då herr Franzén begärde röst-räkning verkställdes votering med omröstningsapparat. Denna omröstning gav följande resultat:

Ja - 297
Nej - 13
Avstår - 1

Onsdagen den
27 april 1977

*Den psykiatriska
sjukvården*

Föredrogs socialutskottets betänkande 1976/77:26 med anledning av motioner om den psykiatriska sjukvården och om självmordsförebyggande åtgärder.

I detta betänkande behandlades motionerna 1976/77:958 av herr Werner m. fl. (vpk), vari såvitt nu var i fråga (yrkandena 5 och 6) hemställt att riksdagen beslutade

5. att uttala sig för en reformerad psykiatrisk vård i enlighet med motionens riktlinjer,

6. att hos regeringen begära förslag om snabba förbättringar av den självmordsförebyggande verksamheten,

1976/77:1104 av fru Jonäng (c) och

1976/77:1107 av herr Karlsson i Malung m. fl. (s).

Utskottet hemställde

1. beträffande den psykiatriska sjukvården att riksdagen skulle avslå motionen 1976/77:958 (yrkandet 5) och motionen 1976/77:1107,

2. beträffande självmordsförebyggande verksamhet att riksdagen skulle avslå motionen 1976/77:958 (yrkandet 6) och motionen 1976/77:1104.

Herr SVENSSON i Malmö (vpk):

Herr talman! År efter år beviljar riksdagen anslag till den psykiatriska vården, men aldrig någonsin har riksdagen fört en diskussion om de sociala och politiska riktlinjerna för denna omfattande vård- och tvångsapparat. Vari består den egentligen? Vilken är dess plats i samhället? Vad gör den med människorna? Vad är dess ideologi och sociala effekter?

Hela tiden har man sett psykvården som en teknisk fråga. Ingen annan fråga har i socialutskottets behandling så saknat tillstymmelse till målsättningsdiskussion och social analys. Det är bara vpk som krävt en sådan diskussion.

Under mina år i riksdagen har jag också nogsamt noterat att socialutskottet även i övrigt är något av det svenska parlamentariska systemets obestridliga mästare när det gäller att producera betänkanden som inte säger någonting som helst. Man pratar sig ifrån de homosexuella problem, man pratar sig ifrån frågan om smärtlindring vid förlösning, man pratar sig ifrån sjukvårdskrisen osv., osv.

I det digra material som har hunnit samlas om den psykiatriska vårdens problematik finns en provocerande och intressant utredning: Hans Lohmanns Psykisk hälsa och mänsklig miljö. Socialutskottet lyckas nämna denna rapport utan att ens snudda vid den oerhört kontroversiella problematik den rymmer – en problematik som utgör själva stommen i varje målsättningsdiskussion. Vidare: Under en följd av år har skarpa brytningar uppstått i specialistdiskussionen om den psykiatriska vården. Hela den klassiska grundvalen, hela begreppsbyggnaden gungar. Men

när man läser socialutskottets betänkanden de senaste åren i denna fråga finner man inte i en enda bisats skymten av en reflex från denna stora, internationella problemdiskussion. Jag frågar: Hur aningslös och hur förljugen får man vara? Hur länge får man befordra en glättad verklighetsuppfattning, som i relation till det faktiska läget ger en – ironiskt uttryckt – närmast schizofren bild? Detta sätt att springa ifrån det politiska ansvaret är makalöst.

Också nu har utskottet funnit en förevändning att undvika en målsättningsdebatt som skulle kunna blotta kontroversiella frågor. Ända sedan slutet av 1960-talet – dvs. i ett helt årtionde – har man "utrett" den psykiatriska vården. En idealisk situation för ett socialutskott som inte vill ta upp den frågan: Utred problemen i all evighet, så slipper vi röra vid dem! 1973 kom ett betänkande med vissa principfrågor och riktlinjer. Men inte dög det för att man i fjor skulle ta upp någon målsättningsdebatt! Nej, man skulle vänta på den fortsatta beredningen, som skulle producera resultat hösten 1976. I lugn väntan avvisades därför vpk:s motion i den här frågan i fjor.

Lyckligtvis för socialutskottet hölls inte utredningens tidsplan. Dess bättre försenas den till hösten 1977. Vadan det passar socialutskottet som hand i handske att ta upp vpk-motionen nu i vår och då alltså ha en ny förevändning för att inte gå in på någon målsättningsdebatt. Jag vågar inte bara beteckna detta som ansvarslöshet inför frågeställningen. Jag vågar säga att det faktiskt är snudd på parlamentarisk humbug att i över ett årtionde undandra sig ansvaret för en stor vårdsektor med en allvarlig problematik med förevändningen att för varje ny rapport som sakkunnigorganen skickar in skall man ständigt vänta till nästa rapport. Det finns i socialutskottets perspektiv ständigt en "nästa" rapport.

Den egentliga orsaken till denna passivitet ligger emellertid inte på ett formellt utan på ett politiskt plan. I osökta små vändningar och mellan raderna kan faktiskt en rätt tydlig inställning utläsas hos socialutskottet. Man är uppenbarligen där helt fixerad vid de etablerade auktoriteterna, vid den konventionella inriktningen av vården, vid den primitiva symptomorienterade analysen av psykiska sjukdomar, vid den auktoritära vårdorganisationen. Man vill inte ha någon verklig reform. Det är det egentliga skälet.

Vpk menar att förhållningens tid nu måste vara förbi. Vi kan inte bara sitta och konstatera att prognosen går mot en miljon fall i öppen vård år 1981. Vi måste någon gång börja fråga oss: Vad är det för samhälleliga förhållanden som ger upphov till en sådan kollektiv störning hos en stor del av befolkningen i landet? Vad är det för en vårdinriktning som inte förmår hejda den utvecklingen? Vad är det för utbildning och för medicinsk ideologi som tillämpas? Varför är tvånget en sådan skrämmande stor faktor i den psykiatriska vården?

Sanningen är nämligen i korthet och i sina huvudpunkter ungefär följande:

En huvuddel av den psykiatriska vårdapparaten arbetar allttjämt med

Onsdagen den
27 april 1977

*Den psykiatriska
sjukvården*

sjukdomsbegrepp som totalt har skjutits i sank av modern internationell forskning. Merparten av läkarna har en fullständigt otillräcklig fördjupning på det sakområde där de arbetar. Alltjämt kan man möta nyexaminerade psykiatrer som kan hävda att mentalsjukdomar beror på arvsanlag. Alltjämt är utgångspunkten för läkarna inom psykvården en fysisk-medicinsk utbildning och begreppsbyggnad. Alltjämt dominerar biokemiska perspektiv synen på fenomen som till sin grundläggande art inte alls hör hemma på det området utan på det beteendevetenskapliga. Alltjämt har psykologin, vars förgrundsroll borde vara självklar, en underordnad ställning. Alltjämt är den psykiatriska vården ett maktsamhälle i miniatyr, där de auktoritära synsätten, den våldsamt uppdrivna läkarmakten, de konservativa attityderna skapar ett klimat som är direkt förödande för varje framgångsrik behandling. Alltjämt är institutionsvården enda alternativet för de grava fallen, medan den socialt förebyggande verksamheten är undermålig eller otillräcklig. Alltjämt är institutionerna det som i socialstyrelsens framtidsperspektiv dock skall finnas kvar. Alltjämt är det medicineringen, som livligt understödd av läkemedelsfirmorna spelar en avgörande och ledande roll i behandlingen. Alltjämt är det en farmakologisk inriktning som understöds i den kliniska praktiken och forskningen, medan den vida svårare analysen av patienternas föreställningsvärld kommer i bakgrunden. Detta leder i sin tur till att problemet med bristande kontakt mellan patient och specialist blir än värre. Forskning och analyser från ett sådant farmakologiskt perspektiv möjliggör ju en yrkeskarriär och befordran utan att man nödvändigtvis pratar med patienten.

Det kanske mest stötande är emellertid konsekvensen av hela den auktoritära och gammaldags synen – nämligen den oerhörda plats som tvånget mot patienterna har kommit att få.

Det är häpnadsväckande, menar vi, att tvångets omfattning i den psykiatriska vården aldrig blir föremål för en politiskt ansvarig diskussion här i landet. Det accepteras som något självklart. Ingen tycks vilja se dess roll eller omfattning.

Sanningen är ju att tvånget nått en nivå som är helt orimlig och som sätter mentalvårdens bankrutt i ett obarmhärtigt ljus.

Varje år intas 12 000 människor tvångsvis på mentalsjukhus i Sverige. Därtill kommer de som tvångsintas efter försöksutskrivning. Totalt är man uppe i ca 20 000 tvångsintagningar varje år.

Vi diskuterar ibland här i landet rättsförhållanden i andra länder. Vi beskärmar oss – ibland kanske med full rätt – över vissa tvångsintagningar på mentalsjukhus. Det må så vara. Men är det inte dags att se på den egna verkligheten? Hur lätt är det att bli tvångsintagen här i Sverige? Hur lätt är det att oskadliggöra en obekvämd människa den vägen? Hur lätt är det sedan att hålla henne gömd i ett konstlat vårdssamhälle, där läkare med en sjukdomssyn från en gångens tid och med en oinskränkt makt har att bedöma när hon skall släppas ut?

På en befolkning av 8 miljoner har Sverige 20 000 tvångsintagningar

per år. Tyska Demokratiska Republiken, där motsvarande lagrum om tvångsintagning finns i lagstiftningen, har på en befolkning av 17 miljoner bara 500 tvångsintagningar per år. Varför är det så? Vi behöver inte idealisera förhållandena i detta vårt södra grannland – men varför skall det vara 80 gånger vanligare i Sverige att bli tvångsintagen? Varför denna oerhörda mängd våld mot människor? Vad beror den på? Vad är den uttryck för? Vilken syn på samhälle och auktoritet speglar den? Vad betyder den för rättstillståndet i landet? Och vad ger den de tusentals olyckliga som dag för dag får betala för efterblivenheten, ignoransen, ovetenskapligheten, likgiltigheten hos det traditionellt orienterade expertskrädet, hos läkemedelsfirmorna, hos socialstyrelsen och – hos riksdagen och dess socialutskott?

Har vi inte förhalat nog nu? Har vi inte tigit tillräckligt länge? Vänsterpartiet kommunisterna menar att vi har tigit alltför länge och att det nu bör vara slut.

Vi yrkar bifall till motion nr 958.

Herr SVENSSON i Kungälv (s):

Herr talman! Herr Svensson i Malmö för egentligen den här debatten på två plan. Det första planet gäller den psykiatriska vården sådan som den utövas vid våra sjukhus. Det andra planet gäller: Hur ser det samhälle ut som vi har, som producerar så många sjuka människor?

Det är naturligtvis mycket allvarliga frågor som herr Svensson i Malmö tar upp. Han hänvisar också i sitt anförande till den utredning som pågår inom socialstyrelsen och till den bok som Hans Lohmann har skrivit Psykisk hälsa och mänsklig miljö. Den innehåller en hel katalog av de frågor som rör den psykiatriska vården, och den är föremål för remiss och övervägande i socialstyrelsen. Vi vet att det är svåra frågor att komma till rätta med. Vad är det för psykisk hälsa vi har i vårt land? Det är fråga om samhällsbildningen, det är fråga om hur vi skapar det här samhället. Om det kan man naturligtvis föra en lång och ingående diskussion. Jag skall för min del inte göra det.

När det gäller den psykiatriska vården, sådan som den är på sjukhusen, säger vi ganska kraftigt i socialutskottets betänkande: "Utskottet vill emellertid framhålla att det för den psykiatriska sjukvårdens fortsatta utveckling är angeläget att de fortsatta övervägandena utan ytterligare dröjsmål leder till riktlinjer för vårdområdets utveckling i vad avser innehåll och organisation m. m."

Vi har i utskottet inte kunnat komma längre just nu, och vi får alltså avvakta vad som händer inom socialstyrelsen på den här punkten.

Men jag vill gärna tillägga, herr talman, att vi inte kommer ifrån de frågor som herr Svensson i Malmö här har tagit upp. Det finns alltså anledning att återkomma till de frågorna längre fram.

Onsdagen den
27 april 1977

*Den psykiatriska
sjukvården*

Herr SVENSSON i Malmö (vpk) kort genmäle:

Herr talman! Någon egentlig polemik mot kollegan herr Svensson i Kungälv känner jag kanske inte behov av att ingå på. Det är tydligt att han i sitt mycket summariska anförande, där han inte går in på någon djupare sakdiskussion, ändå andas förståelse för den problematik som finns här. Det är väl inte för mycket sagt att jag spårar en ganska klar förståelse för den oerhört kontroversiella situation som råder på detta område.

Herr Svensson i Kungälv tillhör liksom jag – och har engagerat sig i – den svenska arbetarrörelsen och har en viss bild av hur ett samhälle bör vara för att det skall svara mot folkflertalets behov, vilken grad av tvång och frihet som skall råda i ett sådant samhälle. Det förvånar mig litet att varken herr Svensson i Kungälv eller andra socialdemokrater hårdare har drivit dessa frågor, att frågorna under så lång tid har kunnat bli liggande i träda. Det är väl ändå orimligt med denna utredningskvarn som nu har förhindrat t. o. m. en diskussion om målsättningen. Att man kanske inte är färdig att fatta definitiva beslut om målinriktningen när det gäller alla sidor av det här komplicerade problemet må vi förstå. Men vi har ju över huvud taget inte haft en i egentlig mening politisk debatt, en medborgerligt ansvarig debatt, om dessa saker i det här landet under dessa tio år.

Då hjälper det väl inte om man sedan säger att vi förutsätter att det skall gå skyndsamt med den här sista biten. Då underskattar man de oerhört etablerade intressen som här finns inblandade och som jag tror är så starka, att de inte kommer att vika sig förrän riksdagen, som politiskt ansvarig instans, griper tag i dessa frågor, driver ett initiativ, i stället för att vänta på ett expertmaterial som vi vet kommer att vara tendentiöst, som icke kommer att innehålla riktlinjer för en verkligt djupgående reform.

Sedan är det väl också så, att den här frågan som jag tog upp och lade en viss vikt vid, nämligen den oerhörda omfattningen som tvånget och tvångsinskrivningarna har fått, inte är någon expertfråga på samma sätt som de mer medicinskt betonade frågorna. Den är ju en allmänt medborgerlig rättsfråga som man kan ha rätt och anledning att uttala sig i, även om man inte alls har sysslat med problemen på fackmässig nivå. Jag vill fråga utskottsstalessmannen rent ut: Tycker han att det är ett tillfredsställande tillstånd med 20 000 tvångsintagningar per år? Är det inte ett tecken på att apparaten har gått för långt i sina ingripanden mot medborgarna?

Herr SVENSSON i Kungälv (s) kort genmäle:

Herr talman! Herr Svensson i Malmö! Det är naturligtvis inte svårt att känna oro inför att så många blir omhändertagna med tvång, liksom det inte är svårt att känna oro inför ökningen av antalet självmord i vårt land, som också berörs i betänkandet. Om det nu pågår en översyn av lagen om beredande av sluten psykiatrisk vård i vissa fall som kommer

att redovisas hösten 1977, hoppas man att vi också på den punkten kan återkomma till en diskussion. Den oro som herr Svensson känner kan vi alla känna.

Herr SVENSSON i Malmö (vpk) kort genmäle:

Herr talman! Jag får en känsla av att herr Svensson i Kungälv säger mindre än han egentligen tycker. Det är just den attityden, denna medvetet återhållsamma och avvaktande attityd från den politiskt ansvariga instansens sida som oroar mig. Det farliga med att vi sitter här och tigger inför denna väldiga tvångsapparat och dess sätt att fungera, eller rättare sagt inte fungera, är att apparaten inte får något tryck på sig från början. Det är ju den som själv tillrättalägger faktaunderlag som vi sedan uppges skola använda som grundval för våra beslut. Men det betyder att denna apparat naturligtvis har vant sig vid att betrakta detta kolossala omfång av tvånget som ett normalt inslag i sin arbetsrutin. Så blir det när byråkratin vänjer sig vid att ha det på det sättet.

Innan den så att säga låser fast sina positioner i det fortsatta beredningsarbetet borde det faktiskt vara på sin plats att den politiskt ansvariga instansen, som skall bevaka medborgarnas rätt, kunde ge en liten anvisning om att detta omfång av tvånget, denna tonvikt på tvångsinslaget, är vi inte betjänta av. Det kunde vara en nyttig fingervisning för de experter och den inre byråkrati som nu arbetar och som är väldigt mäktiga, därför att de i hög grad kommer att styra oss politiska beslutsfattare in i de fortsatta besluten. Vi bör därför lägga oss vinn om att försöka skaffa oss en uppfattning om dessa frågor och tänka igenom dem från en mera självständig basis än vad det här beredda materialet som vi så småningom får i händerna sannolikt kommer att ge oss.

Herr SVENSSON i Kungälv (s) kort genmäle:

Herr talman! Om jag är återhållsam i mina anföranden kan det bero på att jag inte vill utge mig för att vara expert på det här området. När det gäller de politiska bedömningarna tillsammans med de bedömningar man skall göra på det mer medicinska avsnittet är väl både herr Svensson i Malmö och jag i behov av det faktaunderlag som socialstyrelsen skall presentera innan vi börjar den stora diskussionen. Så känner jag det. Herr Svensson i Malmö kanske är kvickare att ta ställning innan detta material finns.

Herr förste vice talmannen anmälde att herr Svensson i Malmö anhållit att till protokollet få antecknat att han inte ägde rätt till ytterligare replik.

Fru HANSSON (s):

Herr talman! Jag vill bara med några ord beröra den motion som herr Karlsson i Malung, jag och några till har väckt om den psykiatriska vården.

Vi vet att den psykiatriska vården är i en mycket svår situation på

Onsdagen den
27 april 1977

*Den psykiatriska
sjukvården*

grund av läkarbrist men också på grund av brist på psykologer, kuratorer och annan utbildad personal. Jag kan bekräfta detta från mitt eget arbetsfält inom den psykiatriska vården. Jag skulle kunna berätta mycket om den och vad som händer där, men jag upptäckte tyvärr för sent att det här betänkandet skulle behandlas i dag, och därför medger inte tiden att jag går in på det.

Vi visar i motionen på dessa problem och vill ha en lagstiftning om minimikrav för genomförande av den psykiatriska vårdens organisation. Det är ju så att ambitionen hos den vårdande personalen att hjälpa patienterna till ett fortsatt liv ute i samhället genom olika former av rehabilitering är mycket hög, och det görs också mycket från personalens sida. Man kan nämligen inte, om man har ansvar för det arbete man är satt att utföra, lämna patienterna åt sitt öde därför att det finns för få läkare. Den bristen kommer att finnas i många år ännu. Vi anser därför att man bör öka specialutbildningen för psykologer, kuratorer och övrig personal. Vi menar att de läkare som finns under tiden kan fungera mera som konsulter.

Utskottet har inte velat tillmötesgå våra krav. Jag tycker att man borde ha kunnat göra det, mot bakgrund av att den läkarbrist vi har kommer att bestå i många år. Man pekar i år liksom i fjol på den beredning som socialstyrelsen har och som skulle ha redovisat resultatet av sitt arbete under hösten 1976. Man pekar också på översynen av lagen om beredande av slutna psykiatrisk vård.

Nu kommer tydligen resultatet av denna översyn att läggas fram under hösten 1977. Jag kommer därför inte att yrka bifall till motionen. Men jag vill ställa en fråga till utskottets talesman.

Utskottet har i sitt betänkande pekat på det ökade antalet läkare med specialistutbildning och visat på antalet besök i öppen vård. Är det verkligen så, att det ökade antalet läkare med specialistutbildning på psykiatrisk vård – antalet har ökat med 220 under åren 1970–1975 – verkligen finns på de psykiatriska sjukhusen och i den psykiatriska vården? Jag har en känsla av att många av de läkare som inriktar sin utbildning på den psykiatriska vården har en benägenhet att försvinna till andra specialiteter under vägen. Det är jag rädd för att de kommer att fortsätta att göra fram till 1981, då man beräknar att det skall finnas 955 läkare med sådan specialistutbildning.

Det ökade antalet besök i öppen vård bevisar att man måste få många fler läkare till den psykiatriska verksamheten. Allmänläkarna har inte den utbildning som behövs för att klara av de problem som dessa människor dras med. Och det är den förebyggande vården som i stor utsträckning skall klaras av vid besöken i öppenvård, som är så nödvändiga för att man skall slippa den slutna vården inom det psykiatriska området.

Självfallet är det nödvändigt med en ordentlig diskussion om den psykiatriska vårdens mål och inriktning. Så snart vi har fått det underlag som aviserats till i höst måste vi föra den diskussionen; vi kommer inte ifrån den. Den har försummats under så oerhört lång tid och någon gång

måste vi här i huset fatta beslut om hur vi egentligen vill ha det i den delen. För den somatiska delen av sjukvården skulle varken patienter eller beslutsfattare ha accepterat ett så dåligt tillstånd som det som råder inom den psykiatriska vården. Men tyvärr har inte det patientklientelet den talan eller personer som talar för sig på samma sätt som patienter inom den somatiska vården. Vi motionärer skall därför återkomma.

I detta anförande instämde fru Sundström, herr Karlsson i Malung och fru Normark (samtliga s).

Herr SVENSSON i Malmö (vpk):

Herr talman! Även jag vill från denna talarstol starkt instämma i de synpunkter som Lilly Hansson förde fram.

Låt mig göra vad som för mig blir en liten slutkommentar till utskottets talesmans senaste inlägg. På ett fint och försynt sätt försökte herr Svensson i Kungälv tala om för mig att man skall vara försiktig med att lägga sig i det här om man inte har expertunderlag eller en fackmässig bakgrund. Jag tror – utan att vilja tillskriva herr Svensson i Kungälv några diaboliska egenskaper – att det just i denna fråga är en attityd som är farlig. Vi skall ha fullt klart för oss att de som dominerar meningsbildningen på det fackmässiga området, på expertområdet, står på en bestämd sida av barrikaden i den väldiga strid som nu utkämpas på det vetenskapliga och kliniska planet när det gäller synen på behandlingen av psykiska sjukdomar eller psykiska störningar, på det samband som råder mellan *samhälleliga förhållanden* och *samhälleliga påfrestningar* å ena sidan och denna typ av störningar hos individer å andra sidan. Vi kommer alltså att få partsutsagor, och det kräver att vi i förväg skaffar oss den allmänna orientering som vi som lekmän ändå kan skaffa oss. Det är arbetarrörelsens skyldighet i detta land att se till att vi inte får en tvångsapparat och en vårdapparat som inte fyller en vettig funktion för människorna utan som utgör ett hot mot deras integritet och frihet och ett konserverande av ålderdomliga behandlingsmetoder.

Oavsett om vi är fackmän på området eller ej – och jag är verkligen inte fackman – oavsett om vi har avlagt studentexamen eller ej är det fullt möjligt för oss att tillgodogöra oss innehållet i t. ex. en kvalificerad debattbok som Sverre Haugsgjerds översikt över just den här konflikten, den här väldiga internationella och även svenska debatten om psykiatri. Det är fullt möjligt för en genomsnittsbegåvad tidningsläsare att läsa t. ex. Laings och Estersons avhandlingar, som ju i sig själva är en så fruktansvärd anklagelse mot hela den traditionella psykiatrien såsom den till övervägande grad har utövats också här i vårt land. Ingen kan undgå att gripas av exempelvis ett av Robert Laings bekanta kliniska fall som togs upp i den fackmässigt och filmmässigt mycket högtstående filmen *Family Life*, som verkligen satte dessa problem på sin spets.

När det gäller den sida av frågan som jag i dag har tryckt särskilt starkt på, nämligen tvångsmomentet, den oerhörda omfattningen av

tvångsintagningar, så är det inte en läkarfråga och får aldrig vara en läkarfråga. Det är en rättsfråga och som sådan angår den alla medborgare oavsett om de är medicine licentiater eller bara har fem års folkskola bakom sig. Det angår alla – det är så att säga en konstitutionell fråga. Och det angår särskilt den arbetarrörelse som är mån om att arbetarklassen och folkflertalet inte skall tryckas ned av auktoritära tendenser i den borgerliga statsapparaten och i ett borgerligt samhälle.

Herr SVENSSON i Kungälv (s):

Herr talman! Hur man än resonerar i den här frågan måste man, herr Svensson i Malmö, ha ett faktaunderlag. Vi skapar lagar som föreskriver hur läkarna skall fungera och – i detta fall – för hur socialvården skall fungera. Men när de lagarna har skapats och vi har övervakningsmöjligheter och kanske också överklagningsmöjligheter, är det mycket svårt för politikerna att gå in i det enskilda fallet. Jag förmodar att herr Svensson i Malmö inte heller anser att vi skall göra det.

Jag framhårdar alltså i uppfattningen att den här diskussionen kommer litet för tidigt och att vi har möjligheter att ta upp den senare.

Jag har en direkt fråga av fru Hansson att besvara. Vi har naturligtvis inga garantier för att läkarna stannar inom det område som de är utbildade för. Alla de områden som vi har diskuterat i kväll är sådana som läkarna flyr. Vi vet hur det är inom långtidsvården, alkoholistvården och den psykiska vården. Det finns andra, mer attraktiva delar av den svenska sjukvården för läkarna att gå till. Detta är bara att beklaga. Vad som är intressant att notera är att vi nu har fått flera motioner på dessa punkter, som visar att riksdagsledamöter har uppmärksammat detta problem och är beredda att göra någonting åt det.

Vi har, herr talman, den här gången inte kommit längre i utskottsbehandlingen, men jag säger än en gång att vi får anledning att återkomma senare.

Herr SVENSSON i Malmö (vpk):

Herr talman! Fakta är naturligtvis viktiga, men då man vet att fakta kommer att bli tendentiösa och tillrättalagda när de presenteras, då är självständighet hos beslutsfattaren ännu viktigare.

Herr SVENSSON i Kungälv (s):

Herr talman! Men låt oss då vara uppmärksamma på det när den debatten kommer och det faktaunderlaget finns.

Överläggningen var härmed slutad.

Propositioner gavs på bifall till dels utskottets hemställan, dels utskottets hemställan med den ändring däri som föranleddes av bifall till motionen nr 958 av herr Werner m. fl., och förklarades den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Sedan herr Svensson i

Malmö begärt votering upplästes och godkändes följande voteringsproposition:

Den som vill att kammaren bifaller socialutskottets hemställan i betänkandet nr 26 röstar ja, den det ej vill röstar nej.

Vinner nej har kammaren bifallit utskottets hemställan med den ändring däri som föranleds av bifall till motionen nr 958.

Vid omröstning genom uppresning förklarades flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Då herr Svensson i Malmö begärde rösträkning verkställdes votering med omröstningsapparat. Denna omröstning gav följande resultat:

Ja - 294
Nej - 13
Avstår - 1

§ 4 Föredrogs

Socialutskottets betänkande

1976/77:27 med anledning av motioner om vissa frågor rörande psykiskt utvecklingsstörda

Utskottets hemställan bifölls.

§ 5 Yrkesmässig automobiltrafik

Föredrogs trafikutskottets betänkande 1976/77:21 med anledning av propositionen 1976/77:70 om ändring i förordningen (1940:910) angående yrkesmässig automobiltrafik m. m. jämte motioner.

Herr LOTHIGIUS (m):

Herr talman! I betänkandet finns inga motioner eller reservationer med anledning av propositionen. Motioner har dock lämnats in i januari månad med samma intresseinriktning som propositionen avser. Dessa motioner har väckts av herr Hägelmark, herr Andersson i Örebro, mig själv, herr Johansson i Vrångebäck och herr Magnusson i Nennesholm. Motionerna har i stora delar tillstyrkts av utskottet eller behandlats mycket välvilligt.

Anledningen till att jag tar kammarens tid i anspråk några minuter är att det bl. a. i vissa bussföretag har uppstått en oro över det av utskottet antagna förslaget. Man anser att förslaget i viss omfattning tillkrånglar tillståndsgivningen och gör det omöjligt, säger man, för vissa typer av bussfärder för allmänheten.

Att redovisa innehållet i propositionen och utskottets ställningstagande i sak här i kväll är ganska omöjligt, därför att det är ett så omfattande material. Jag vill bara till kammarens protokoll få anföra följande: Den

Onsdagen den
27 april 1977

*Yrkesmässig
automobiltrafik*

förändring som sker, i varje fall som jag har uppfattat det under utskottsbehandlingen, går ut på att sanera de rådande förhållandena och göra det möjligt för de seriösa företagen att på ett bättre sätt bedriva sin verksamhet. Utskottet vill medverka till att klargöra begreppen på detta område, så att man kan handskas med de olika frågorna på ett bättre sätt.

Förändringen får alltså inte innebära att man gör det krångligare för seriöst bedriven verksamhet. Det är inte enligt propositionen meningen att försvåra färder av typen resa till Ölandsbron, resor till fotbollsmatcher eller resor för pensionärer, om det inte är fråga om verksamheter som avser att långsiktigt inskränka den nödvändiga linjetrafiken. Det får alltså inte uppstå ett oriktigt konkurrensförhållande gentemot linjetrafiken, men i övrigt skall sådana här resor kunna stimuleras i stället.

Det är inte heller meningen att tillstånd skall lämnas för varje särskild resa utan sådant skall kunna ges för perioder. På det viset blir det lättare att anordna sådana här resor. Det är emellertid nödvändigt med en kontroll av att resorna uppfyller de krav som är avsikten med lagstiftningen.

Det har också uttryckts oro från researrangörer för att de även i fortsättningen skall vara bundna till bussägare som har erhållit tillstånd och med vilka man träffat avtal, även om bussägarna missköter sig. Så får det inte vara. Reseorganisatörerna skall omedelbart kunna vända sig till andra företag i branschen. Tillämpningen måste vara generös och anpassbar till de praktiska förhållandena.

Detta ville jag ha sagt för att undanröja de missförstånd som i något sammanhang har uppstått.

Överläggningen var härmed slutad.

Utskottets hemställan bifölls.

§ 6 Föredrogs

Jordbruksutskottets betänkanden

1976/77:22 med anledning av motioner om buller

1976/77:24 med anledning av propositionen 1976/77:97 om statens maskinprovningars uppgifter och organisation m. m.

Arbetsmarknadsutskottets betänkande

1976/77:24 med anledning av propositionen 1976/77:140 med förslag om allmän beredskapsbudget för budgetåret 1977/78

Skatteutskottets betänkanden

1976/77:41 med anledning av motioner om vissa ändringar i uppbörds-
lagen

1976/77:42 med anledning av motion om avdragsrätt vid förmögenhets-
beskattningen för beräknad skatteskuld, m. m.

Kammaren biföll vad utskotten i dessa betänkanden hemställt.

§ 7 Skärpt lagfartsplikt

Nr 118

Onsdagen den
27 april 1977

Skärpt lagfartsplikt

Föredrogs lagutskottets betänkande 1976/77:22 med anledning av motion om skärpt lagfartsplikt.

I detta betänkande behandlades motionen 1976/77:897 av herr Claeson m. fl. (vpk), vari hemställdes att riksdagen hos regeringen skulle anhålla om förslag till lagändringar av innebörd att en skärpning av lagfartsplikten skulle ske på sätt som föreslagits i motionen 1976/77:917.

Utskottet hemställde att riksdagen skulle avslå motionen 1976/77:897.

Herr CLAESON (vpk):

Herr talman! I motionen 897 har jag tillsammans med några andra kommunister föreslagit att kontrollen av och möjligheterna att kartlägga hyreshajarnas och fastighetsspekulanternas verksamhet skall underlättas genom en skärpning av lagfartsplikten. Vi har pekat på att man t. ex. kan göra detta genom att ändra lagreglerna, så att man tvingar fram information till inskrivningsmyndigheterna direkt i anslutning till köpet.

Svårigheten att kartlägga hyreshajarnas och spekulanternas verksamhet har ökat i och med att inskrivningsmyndigheterna inte kontrollerar – eller har möjlighet att kontrollera – att lagfart på köpt fastighet sökes inom föreskriven tid av tre månader. Köp som aldrig registreras undandrar dessutom samhället lagfartskostnader, och det handlar som bekant om betydande belopp.

Ett sätt att tvinga varje köpare/säljare av fastighet att göra transaktionen känd kunde vara – som vi från vpk framhållit – att varje köp som inte samtidigt med upprättandet av köpehandlingen åtföljs av förhandsanmälan till inskrivningsmyndighet belades med kännbart vite men dessutom förklarades ogiltigt.

I detta sammanhang vill jag peka på den roll som vissa banker och andra kreditgivare spelar då det gäller att förse hyresskojare och fastighetsspekulanter med pengar för hanteringen. Här måste enligt vår mening ingripanden ske mot banker som i strid med sunda affärsprinciper lånar ut pengar vid affärer med hyresfastigheter. Likaså måste ökad vikt läggas vid ingripanden mot den ekonomiska brottslighet som förekommer härvidlag.

En av de inkomstbringande verksamheter som spekulanter och hajar ägnar sig åt, framför allt i Stockholm och andra storstadsområden, är svart försäljning av lägenheter. Handeln har stor omfattning och är inte lätt att effektivt bekämpa. Klart är emellertid att större uppmärksamhet, bl. a. från polisens sida, måste ägnas åt bekämpning av sådan verksamhet. Nu förefaller det som om ekonomisk brottslighet i allmänhet och sådan brottslighet på fastighets- och hyresmarknaden i synnerhet inte ges någon förtur i polisens arbete. De som påstår att s. k. fattigmansbrott ges förtur framför det som brukar betecknas som rikemansbrott synes ha rätt i

Onsdagen den
27 april 1977

Skärpt lagfartsplikt

sina påståenden.

I lagutskottets betänkande nr 22 ges en ganska utförlig redogörelse för tidigare behandling och nuvarande förhållanden gällande möjligheterna till och behovet av kontroll av lagfart. Av detta framgår bl. a. att någon övervakning från myndighets sida att lagfart söks inom föreskriven tid inte förekommer samt att inskrivningsmyndighet har befogenhet att förelägga och utdöma vite när den fått kännedom om att lagfartspikten inte fullgjorts. Omedelbart därefter konstaterar utskottet emellertid att i praktiken är inskrivningsmyndighetens möjligheter att med hjälp av vite framtvinga lagfartsansökan begränsade.

I den interpellationsdebatt som Oskar Lindkvist och jag hade med statsrådet Frigebo den 7 december förra året om bl. a. dagens fråga sade statsrådet att hon var medveten om att det förekommer problem i det här sammanhanget och att regeringen skulle vidta kraftåtgärder för att beivra olika brott i skattehänseende och med annan anknytning till sådana fastighetsaffärer som vi interpellanter påtalade. Jag noterade då att det var ett positivt besked men sade också att jag med utgångspunkt i de borgerliga partiernas bostads- och hyrespolitik under de senaste åren inte hade särskilt stora förhoppningar. Lagutskottet med dess borgerliga majoritet ger heller inte anledning till några större förhoppningar genom ställningstagandet i förevarande betänkande.

Utskottet visar i stor utsträckning på vad en projektgrupp inom domstolsverket kommit fram till. Beträffande förluster på grund av försenade lagfartsansökningar framhålls att dessa i vart fall till en del uppvägs av den räntevinst som görs genom ansökningar innan lagfartsskyldighet inträder. Vad har nu detta med den påtalade försumligheten mot gällande bestämmelser att göra?

Vidare anför utskottet att den helt övervägande delen lojala fastighetsägare oskyldigt skulle drabbas av ökad byråkrati eller ökade kostnader om åtgärder mot de försumliga skulle sättas in. På vilket område i samhällslivet förekommer det inte att lojala medborgare orsakas besvär för att man skall kunna komma till rätta med de icke lojala?

Utskottet framhåller att projektgruppen konstaterat att antalet överlåtelser av hyres- och affärsfastigheter endast utgör 4 % av hela antalet fastighetsöverlåtelser. Dessa siffror avser, såvitt jag kunnat finna, år 1973 – och alla vet att det är efter den tiden antalet fastighetsaffärer markant ökat!

Man talar i utskottsbetänkandet om att de missförhållanden som finns lämpligen bör motverkas med selektiva åtgärder. Vilka selektiva åtgärder kan utskottet tänka sig? Projektgruppen kunde tydligen inte föreslå några, utan skyller på att man inte har kompetens. För utskottets del förefaller det nästan som om det varit mest angeläget att framhålla att man inte får vidta åtgärder som innebär ökat arbete för inskrivningsmyndighet – inte att införa effektiva åtgärder mot spekulanter och fastighetsskojare.

Utskottet framhåller slutligen att det ligger närmast till hands att ingripa mot den ekonomiska brottsligheten med selektiva åtgärder. Man

anför också att vissa resultat kan uppnås, om hyresgäster, hyresgästföreningar eller andra intressenter anmäler kända fall av underlåtenhet att söka lagfart.

Nu är det faktiskt så, att detta är vad bl. a. hyresgästföreningen i Storstockholm har gjort sedan ett antal år tillbaka. Man har avdelat betydande personella och ekonomiska resurser men har funnit att anmälningar av olika slag oftast inte leder till några åtgärder, bl. a. beroende på brister i lagstiftningen. Så sent som i november månad förra året tillskrev hyresgästföreningen regeringen och begärde åtgärder för sanering av fastighetsmarknaden. Man framhöll då bl. a. att utan ett effektivare stöd från myndigheter och beslutsfattare klarar man inte detta. Man framhöll också att bl. a. sådana Igändringar som de vi föreslår i vpk-motionen är nödvändiga.

Herr talman! Jag yrkar bifall till motionen 897.

Fru NILSSON i Sunne (s):

Herr talman! Det råder inga delade meningar om motionärens huvudsyfte, nämligen att komma åt problemet med spekulation och profit i fastighetsaffärer. Det är av största vikt att lagfartsplikten efterlevs och att kontrollen i övrigt av fastighetshandeln är så effektiv som möjligt.

Som herr Claeson framhöll har en projektgrupp tillsatts inom domstolsverket med uppgift att göra en översyn över vilka åtgärder som kan komma att vidtas mot försumliga lagfartssökande. Projektgruppen har nyligen avgett en promemoria i ärendet, vilken just överlämnats till justitiedepartementet. Eftersom promemorian är föremål för övervägande i justitiedepartementet, anser utskottet att det f. n. inte finns anledning för riksdagen att vidta några ytterligare åtgärder med anledning av herr Claesons motion.

Jag ber därför att få yrka bifall till lagutskottets hemställan i betänkandet nr 22.

Herr CLAESON (vpk):

Herr talman! Jag skall fatta mig kort. Med anledning av vad fru Nilsson i Sunne sade vill jag bara påpeka att utskottet i betänkandets sista stycke skriver att enligt "vad utskottet inhämtat är frågan om försenade lagfartsansökningar f. n. föremål för överväganden inom justitiedepartementet". Förslag till lagändringar och åtgärder i syfte att komma till rätta med den fastighetsspekulation som alltmer breder ut sig, särskilt i storstadsområdena, är alltså inte föremål för överväganden inom justitiedepartementet. Det är det vi har efterlyst. Vi har föreslagit detta i motionen, men det enda resultatet av det är alltså att utskottet uttalar:

"Enligt vad utskottet inhämtat är frågan om försenade lagfartsansökningar f. n. föremål för överväganden inom justitiedepartementet. Någon vidare åtgärd från riksdagens sida är därför inte påkallad."

Det är verkligen magert – ja, det är magrare än magert, fru Nilsson i Sunne.

Onsdagen den
27 april 1977

Skärpt lagfartsplikt

Fru NILSSON i Sunne (s):

Herr talman! I sak håller vi, som jag sade i mitt tidigare inlägg, helt med herr Claeson. Men eftersom man, trots vad herr Claeson säger, på justitiedepartementet håller på att arbeta med dessa frågor, måste vi väl invänta det initiativ som inom inte alltför avlägsen framtid torde komma att tas och se vad det innebär. Sedan vi granskat det får vi väl i vanlig ordning se om det föranleder någon ytterligare åtgärd. I väntan på detta får vi alltså ge oss till tåls.

Herr CLAESON (vpk):

Herr talman! Jag tror att varken den borgerliga regeringen eller lagutskottet med dess nuvarande sammansättning, efter den behandling som fru Nilsson i Sunne talar om, kommer att föreslå några konkreta åtgärder. På den punkten hyser jag inte stort hopp.

Överläggningen var härmed slutad.

Propositioner gavs på bifall till dels utskottets hemställan, dels motionen nr 897 av herr Claeson m. fl., och förklarades den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Sedan herr Claeson begärt votering upplästes och godkändes följande voteringsproposition:

Den som vill att kammaren bifaller lagutskottets hemställan i betänkandet nr 22 röstar ja,
den det ej vill röstar nej.
Vinner nej har kammaren bifallit motionen nr 897.

Vid omröstning genom uppresning förklarades flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Då herr Claeson begärde röst-räkning verkställdes votering med omröstningsapparat. Denna omröstning gav följande resultat:

Ja - 292

Nej - 15

§ 8 Föredrogs

Lagutskottets betänkande

1976/77:25 med anledning av motioner om ändring av avtal rörande vissa underhållsbidrag

Utskottets hemställan bifölls.

§ 9 Vårdnad av barn

Nr 118

Onsdagen den
27 april 1977

Vårdnad av barn

Föredrogs lagutskottets betänkande 1976/77:26 med anledning av motioner om vårdnad av barn m. m.

I detta betänkande behandlades motionerna
1976/77:333 av fru Andersson i Kumla m. fl. (s),
1976/77:334 av herrar Johansson i Växjö (c) och Bengtsson i Hamneda (c).

1976/77:652 av fru Hedvall (m),
1976/77:658 av fru Lindquist (m) och herr Winberg (m),
1976/77:666 av herr Svensson i Malmö (vpk), vari yrkats att riksdagen beslutade införa tillägg till 6 kap. 7 § föräldrabalken av innebörd att domstolar och andra myndigheter vid handläggning av vårdnadstvister samt ärenden om överflyttning av vårdnad eller omhändertagande för samhällsvård i högre grad än vad nu skedde skulle ta hänsyn till barnets egen inställning, och

1976/77:944 av herr Gahrton (fp) såvitt nu var i fråga.

Utskottet hemställde
att riksdagen skulle

1. beträffande gemensam vårdnad
 - a. avslå motionen 1976/77:333,
 - b. avslå motionen 1976/77:652,
 - c. avslå motionen 1976/77:658,
2. beträffande resekostnader vid utövande av umgängesrätt avslå motionen 1976/77:334,
3. beträffande barns rättsliga ställning avslå motionen 1976/77:666 samt motionen 1976/77:944, såvitt nu var i fråga.

Herr SVENSSON i Malmö (vpk):

Herr talman! Modern rättsuppfattning, såväl borgerlig som socialistisk, fördömer i allmänhet den ena människans fysiska och rättsliga förfogande över den andra. Livegenskap, tjänstehjons- och legostadga, statarsystem eller liknande rättsliga relationer, vilka medger ingrepp i en människas personliga liv, anses oförenliga med ett civiliserat samhälle och ett där-
emot svarande mått av personlig integritet.

På vissa områden har denna respekt för integriteten dock aldrig slagit igenom. Ett av de områdena är barns och minderårigas rättsställning. Att i synnerhet mindre barns rättsliga frihet inte kan vara oinskränkt är *en* sak och en självklarhet. Men att ta sig rätt till grova integritetskränkningar och godtyckliga personförfoganden är för den skull varken önskvärt eller nödvändigt. Man kan ställa frågan hur många barn som tvingas in på utbildningsvägar som de inte frivilligt fått välja. Hur många undanhålls inte en rimlig utveckling av sin begåvning på grund av föräldrars ointresse och kulturella torftighet? Hur många tonåringar förmenas

inte i detta samhälle rätten till ett vettigt sexualliv på grund av sina bigotta och småborgerliga föräldrar? -

En kanske särskilt stötande sida av dessa oberättigade övergrepp mot minderåriga utgörs av det godtycke vilket utövas i fråga om myndighets beslut av djupt ingripande natur och vilket gäller de underårigas personliga rättsförhållanden. I ett flertal djupt kontroversiella fall, där barnets vilja och anknytning har varit uppenbar, har myndigheterna likväl förbrutit sig utan hänsyn till varje rimlig och förnuftig regel.

Ett färskt exempel från en av landets storstäder: En moder får vårdnaden om två pojkar. Den äldste pojken flyttar när han fyllt 17 år självmant över till fadern. Den yngre 13-årige brodern rymmer upprepade gånger från modern till fadern och återförs tvångsvis därifrån. Fadern begär i det läget att få vårdnaden överförd på sig. Pojken rymmer då igen från modern och gömmer sig på tillfälliga tillflyktsorter, eftersom han inte vågar rymma hem till fadern av rädsla för att tvångsvis bli återsänd till modern. Pojken omhändertas för samhällsvård.

Detta sker alltså trots att lämpligheten inte har ifrågasatts för någon av de båda tänkbara vårdnadshavarna, de båda föräldrarna, vilket borde vara en förutsättning för ett så drastiskt ingripande. Det beslutas av myndigheterna att han skall placeras i ett fosterhem i Dalarna. Pojkens fader undanhålls vetskap om detta beslut. Pojken berättar vid ett tillfälle gråtande för andra släktingar om att han två dagar senare skall sändas till Dalarna. Trött av den långa striden och i förtvivlan över att avskäras från kontakt med pojken tar då fadern sitt liv. Socialmyndigheten - här en apparat för en osedvanligt kvalificerad hänsynslöshet och inkompetens - gör alltså först ett barn till rymningsfall, utövar tvång i strid med barnets önskan och uppnår slutligen att den ena föräldern begår självmord.

Sådana fall kräver inte utredning av familjelagsakkunniga eller av någon annan segsliten svensk mammututredning. Sådana övergrepp skall över huvud taget inte få förekomma. Att de uppträder inom ramen för en lagstiftning, som officiellt proklamerar barnets bästa som vägledande princip, visar bara att lagar på detta område som på så många andra åsidosätts av byråkratin. Sådana fall som detta skall inte utredas. Det skall åtgärdas, och lagens auktoritet, anda och princip skall hävdas. Detta skall ske genom att som vpk föreslagit inskriva i lagen skyldighet att i sådana fall utröna barnets inställning och beakta den samt att i fall där barnet har uppnått tolvårsåldern eller motsvarande mognadsgrad inte utan synnerliga skäl fatta beslut emot barnets tydliga önskan.

Tolvårsgränsen är enligt vår mening motiverbar med hänsyn till den långt tidigare mognad som barn numera uppnår jämfört med vad som var fallet vid den tid då gällande praxis formades. En sådan lagändring skulle dessutom kunna utgöra en hälsosam regel för myndigheterna. Som det nu är ser t. ex. en domstol som dömer i en vårdnadstvist aldrig det barn som berörs. Socialnämnderna ser heller inte barnet eller talar med det. Deras utredare förskaffar sig endast i undantagsfall någon kun-

skap om barnets verkliga behov och verkliga inställning.

Jag yrkar bifall till motionen 666 med det tilläggsyrkandet att den däri föreslagna lagtexten skall kunna träda i kraft den 1 januari 1978.

Till sist en kort kommentar till varför vpk inte avser att stödja herr Gahrtons motion. Herr Gahrton har kanske känt rätt, men han har enligt vår mening tänkt fel. Bl. a. tycks han vilja uppnå att, som det heter, ett barns relation till en tidigare vårdnadshavare inte störs. Han föreslår därvid en mycket omfattande procedur, där barn skall företrädas av en särskild mer eller mindre oberoende förtroendemän osv. Vi menar att herr Gahrtons förslag innebär en klart reaktionär regel som i viss mån skämmer hans tankegångar i övrigt.

Verkligheten är ju – och den bakgrunden måste man hela tiden ha i minnet – att ett stort antal barn i Sverige, på grund av att domstolarnas värderingar i vårdnadsfrågor är 50 år efter sin tid, faktiskt har hamnat hos den sämre av två tänkbara vårdnadshavare. Herr Gahrtons förslag skulle försvåra en korrigerande av gamla, felaktiga domslut och därmed också motverka de möjligheter som i något ökad utsträckning har yppat sig när det gäller att låta barn vara hos den bättre vårdnadshavaren, och förslaget skulle också förstärka en reaktionär praxis.

Fru ANDERSSON i Kumla (s):

Herr talman! I motionen 1976/77:333 har några socialdemokrater föreslagit en positiv utslagsregel i vårdnadsfrågan. Innebörden är att om två föräldrar tvistar om vårdnaden och domstolen finner att båda i och för sig är lämpliga vårdnadshavare, så bör den av föräldrarna anförtros vårdnaden som är mest beredd att få till stånd en fungerande gemensam vårdnad. När vi talar om gemensam vårdnad syftar vi både på den juridiska vårdnaden och på den lagliga vården av barnen. Vår utgångspunkt är således att vi för barnens skull måste göra allt för att främja samarbetet mellan föräldrarna i vårdnadsfrågan.

Med en sådan utslagsregel som vi föreslår tror vi att många vårdnadstvister, tysta eller öppna, kan lösas upp – ibland t. o. m. innan de ens börjat. Skilsmässoföräldrarna behöver helt enkelt inte vara så rädda för varandra och för att motparten kanske skall missbruka situationen. De måste då också få mycket lättare än nu att undvika att små och överkomliga meningsskiljaktigheter spårar ur till bittra och långdragna strider. Det som skapar vårdnadstvister är ju ofta föräldrarnas rädsla och panik inför hotet att kanske tvingas förlora kontakten med sina barn.

Det är viktigt att ge föräldrar som är ense om gemensam vårdnad goda möjligheter att förverkliga denna, men ännu viktigare är det att ge föräldrarna rimliga chanser att – för barnens skull – både bli ense och sedan också förbli ense om gemensam vårdnad.

Barnen säger ofta själva: "Om jag skulle välja mellan mamma och pappa, så skulle jag välja båda."

I debatten om vårdnadsfrågorna har föreslagits att barnet självt borde få välja, i högre grad än nu, vem av föräldrarna det föredrar i händelse

av skilsmässa – alltså en enda av föräldrarna. Det kan se ut som ett framsteg, men frågan är väl ändå om man inte bör vara litet tveksam inför förslagen.

Enligt min mening förhåller det sig som Berit Frändås sade här i kam-maren för två år sedan om förslag i den riktningen: "För de inblandade parterna uppnås ju inte i det enskilda fallet någon jämställdhet. Det enda som förändras är, att det i högre grad än nu är mannen som blir den utarbetade vardagspappan och kvinnan som blir den halvt främmande person som barnet umgås med ibland på fritiden. För barnet innebär detta i realiteten ingen förbättring."

Vi motionärer menar att hela vårdnadsfrågan är fel ställd redan från början. Vem av föräldrarna? frågar man när svaret borde vara: Båda – detta allra mest för barnens skull. Barnen skiljer sig ju inte från föräldrarna, även om dessa skiljer sig från varandra. Det är möjligt att de som förespråkar att barnet självt skall få välja också har resonerat så och helt enkelt utgått från som säkert att även barnen i en sådan situation svarar: Båda föräldrarna. Men då hade man ju samtidigt kunnat utgå från och bygga vidare på gemensam vårdnad redan i de förslag man lagt fram.

Herr talman! Det är naturligtvis med stor tillfredsställelse vi motionärer välkomnar utskottets positiva inställning till våra förslag med avsikt att få till stånd en utslagsregel i vårdnadsfrågan till förmån för gemensam vårdnad.

Utskottet hänvisar till sitt betänkande 1975/76:33 med orden: "Utskottet uttryckte i lagstiftningsärendet --- för sin del förhoppningen att utvecklingen skall gå i den riktningen att föräldrar i stor utsträckning utnyttjar möjligheten till gemensam vårdnad."

Fortsättningsvis säger utskottet i det betänkande som vi nu behandlar: "Syftet med förslaget i motionen 1976/77:333 ligger således helt i linje med den uppfattning som utskottet vid föregående riksmöte gav uttryck för."

Att utskottet så klart tar ställning för våra förslag innebär att vi nu tar ytterligare ett steg närmare den gemensamma vårdnadens familjepolitik. Det blir undan för undan allt lättare för allt fler föräldrar att för barnens bästa våga lita på varandra i den gemensamma vårdnaden.

Det är dock litet förvånande att utskottet inte alls velat stödja vårt förslag till lagteknisk lösning. Någon motivering till avstyrkandet ger man heller inte i betänkandet. Ändå är det väl så, att man bekvämast och enklast informerar om det nya synsättet på det här området genom att ändra i skriven lag.

Det är också litet förvånande att utskottet hänvisar till att reglerna om möjlighet till gemensam vårdnad så nyligen har trätt i kraft. Redan vid riksdagsbehandlingen förra året uttalades tydligt av bl. a. utskottet självt det eftersträfvansvärda i att närma sig ett läge där gemensam vårdnad blir det normala för alla skilsmässobarn.

Lagutskottets alltför försiktiga attityd riskerar att fördröja ett reform-

arbete som ändå de flesta av oss vill se genomfört så snart som möjligt.

Att utskottet nu hänskjuter frågorna till regeringen är en ringa tröst. Vad kan egentligen komma för samlade insatser från det hållet i en fråga där vi möter motstånd från moderaterna, tveksamhet hos centern och en allmän men litet vag välvilja hos folkpartiet?

Det blir nog även här vi socialdemokrater som får driva reformarbetet vidare, på samma sätt som vi nu i flera år undan för undan flyttat fram positionerna från en förlegad vårdnadslagstiftning allt närmare den lagstiftning dit vi förr eller senare kommer och där gemensam vårdnad är huvudregel.

Herr talman! Jag har i dag inget yrkandet – mot ett enigt utskott vore det inte särskilt realistiskt – men vi motionärer kommer att uppmärksamta följa den här frågan fram till dess lösning.

Herr OLSSON i Sundsvall (c):

Herr talman! Jag vill med några få ord beröra lagutskottets ställningstagande till de tre motioner vari det yrkas ändringar i vårdnadsreglerna. Frågan om barns rättsliga ställning kommer fru Lindquist senare att ta upp.

En av de tre motionerna är motionen 333 av den föregående talaren, fru Andersson i Kumla m. fl. socialdemokrater. Utskottet yrkar avslag på samtliga tre motioner. Det finns anledning att erinra om att möjligheten för icke gifta föräldrar att få gemensam rättslig vårdnad tillkom först vid årsskiftet. Det är alltså en mycket ny lagstiftning, som vi ännu inte fått någon större erfarenhet av. Innan erfarenheter vunnits anser utskottet det icke vara motiverat att ändra lagen, som fru Andersson i Kumla föreslår i sin motion. Inte heller anser vi det vara lämpligt att begära en utredning, som föreslås i motionen 652 – en utredning som närmast skulle syfta till att göra gemensam vårdnad till huvudregel i vissa fall.

Utskottet vill inte heller återinföra den genom fjolårets riksdagsbeslut upphävda delen av en viss paragraf som reglerar beslut om vårdnad.

Rätten till gemensam vårdnad infördes med hänsyn till barnets bästa. Just barnets bästa måste vara riktmärke även för övriga ställningstaganden när det gäller lagstiftningen om vårdnaden av barn.

Det är självfallet av intresse för riksdagen att få kännedom om hur nya lagar fungerar och hur nya rättigheter utnyttjas av berörda personer. Bl. a. av den anledningen gjorde lagutskottet för några veckor sedan en kort studieresa. Vi fick då tillfälle att träffa bl. a. för barnavården ansvariga tjänstemän. Det framkom vid samtal att intresset hos föräldrarna för gemensam vårdnad hittills varit mycket litet, såväl bland föräldrar som skilts som bland ogifta sammanboende föräldrar. I ett medelstort län hade under de första månaderna av året endast några enstaka par försökt få gemensam vårdnad.

Det är egentligen förvånande att så få föräldrar sökt gemensam vårdnad. Om många hade önskat gemensam vårdnad borde det, när reformen träd-

de i kraft den 1 januari, ha funnits ett stort uppdämt behov.

De ekonomiska konsekvenserna kan i viss mån ha motverkat intresset för gemensam vårdnad. Bidragsförskott exempelvis utgår enligt nuvarande regler inte vid gemensam vårdnad.

Som fru Andersson i Kumla påpekade uttalade lagutskottet i fjol att vi hade en förhoppning om att den gemensamma vårdnaden i framtiden skulle komma att utnyttjas av så många föräldrar som möjligt. Lagutskottet påpekade även vikten av att de ekonomiska frågorna löstes, så att människor inte av ekonomiska skäl skulle avstå från att pröva systemet med gemensam vårdnad. Inom familjelagsakkunniga övervägs de ekonomiska frågorna, och de sakkunniga kommer i vår att i ett delbetänkande presentera förslag i denna riktning, vilket vi hoppas skall ekonomiskt jämställa föräldrar som valt gemensam vårdnad med övriga föräldrar.

När det gäller fru Anderssons i Kumla anförande och hennes försvar för motionen vill jag bara konstatera att utskottet av olika skäl funnit att den lagtekniska lösning hon föreslagit inte är möjlig att genomföra. Utskottets motivering är kort. Men om man börjar granska denna fråga inser man att det är svårt att fastslå vem av föräldrarna "som är mest beredd att få till stånd --- en gemensam vårdnad", när föräldrarna inte kan komma överens om den gemensamma vårdnaden.

Utskottets ställningstagande innebär att den gemensamma vårdnaden är en rättighet som föräldrar skall få utnyttja när de är överens. Utskottet har däremot inte gått in för att den gemensamma vårdnaden skall vara huvudregel.

Herr talman! Med hänsyn till familjelagsakkunnigas aviserade förslag och med hänsyn till den mycket korta tid som reglerna om gemensam vårdnad har gällt föreslår utskottet att motionerna avslås, och jag yrkar bifall till utskottets hemställan.

Fru ANDERSSON i Kumla (s) kort genmäle:

Herr talman! Jag skulle vilja säga till herr Olsson i Sundsvall att det är helt klart att den nya synen på gemensam vårdnad har påverkat många familjer. Jag är helt övertygad om att genomslagskraften är större än vad statistiken visar. Den visar ju bara de fall där rättslig vårdnad har begärts.

Under förra årets debatt talade man om attitydförändring, och man kan väl säga att den attitydförändringen är här nu. De krav som i dag ställs kommer inte ur ingenting. De kommer allt kraftigare, och det beror på unga föräldrars erfarenheter. Vad jag menade med att lagutskottets försiktiga attityd kan fördröja reformarbetet är att möjligheten inte är utesluten att man ganska snart kan skönja en lösning på de ekonomiska frågorna. Då kvarstår, om jag har förstått det hela rätt, den positiva utslagsregeln, som vi har föreslagit i vår motion, för ett fullföljande av reformarbetet. Jag har tolkat utskottets skrivning så, både i år och förra året, att löser sig de ekonomiska problemen så kommer vi också att lösa resten av problemen.

Herr OLSSON i Sundsvall (c) kort genmäle:

Herr talman! Fru Andersson i Kumla inledde sin replik med att tala om den gemensamma rättsliga vårdnaden med viss tveksamhet. Det är ju den gemensamma rättsliga vårdnaden som lagen gäller och inte den gemensamma faktiska vårdnaden.

På tal om det vill jag erinra om de uppgifter som vi har fått från berörda tjänstemän, där de bl. a. påpekar att människorna tyvärr missuppfattar detta. Många tror att gemensam vårdnad innebär att man delar den faktiska vårdnaden, så att barn är halva tiden hos den ena föräldern och halva tiden hos den andra. Men det är väl en informationsfråga.

Om man strävar efter reformer – och med reformer i det här fallet menas att man skall utvidga möjligheterna för gemensam vårdnad – tror jag att man snarare skadar reformarbetet om man börjar ändra en lag som just har börjat tillämpas, innan man har vunnit erfarenheter.

I vad gäller de ekonomiska förhållandena, som familjelagsakkunniga arbetar med, kommer förslaget i vår, och det kommer väl som andra betänkanden att gå ut på remiss och prövas av regeringen samt utmynna i proposition till riksdagen. I det fallet har vi ju möjlighet att återkomma till dessa frågor.

Jag tror att det är viktigt att först de ekonomiska frågorna löses och att vi sedan får ytterligare erfarenhet av systemet. Först därefter har vi anledning att pröva i vad mån den nuvarande lagstiftningen behöver ändras.

I fråga om det förslag till lagstiftning som fru Andersson har i sin motion vill jag påpeka att det är ett enigt utskott som står bakom yrkandet om avslag på både motionen i dess helhet och lagförslaget.

Herr talman! Jag vill än en gång yrka bifall till utskottets hemställan.

Fru LINDQUIST (m):

Herr talman! Jag vill bara säga några ord beträffande gemensam vårdnad. Jag har fortfarande samma uppfattning som förra året och jag har ytterligare stärkts i den uppfattningen, att det för barnets bästa inte är någon fördel med gemensam vårdnad.

Jag vill sedan understryka det som herr Olsson i Sundsvall har sagt om motionen 333, att den lagtekniskt är svår att förstå, men jag tycker att tanken bakom den kan vara nog så riktig: att ett samförstånd mellan föräldrar är mycket viktigt. Det är också viktigt i en vårdnadsfråga, t. ex. när det är en mamma eller en pappa som är villig att medverka till att barnet kan umgås med den andra parten, att avgöra vem som skall ha vårdnaden. Därför finns det tre motioner i denna fråga, varav två är moderata – en är min egen. Vi tyckte i utskottet att vi kunde avstyrka alla dessa, därför att lagen har varit i kraft mycket kort tid. Det är av mycket stort intresse och det är inte bara regeringen som följer utvecklingen, det gör riksdagen i allra högsta grad.

Jag skall också säga något om barns rättsliga ställning. Barn är en enormt stor grupp i Sverige – det finns 1 700 000 barn. Det är inte bara

en stor grupp utan det är en tyst grupp som inte organiserar sig, inte sluter sig samman och inte kan demonstrera. Därför är det särskilt viktigt att vi när vi lagstiftar tänker mycket på hur vi utformar lagreglerna för denna grupp.

Jag har i viss mån samma uppfattning som herr Svensson i Malmö, att barn ofta kommer i kläm, särskilt i konfliktsituationer. Det var anledningen till att jag förra året väckte en motion, och jag har verkligen ingen övertro på effekterna av lagregler. Jag tyckte ändå att det kunde vara viktigt att man såg över området för barns rättsliga ställning. Ett enigt utskott tyckte att man skulle göra detta och begärde att en arbetsgrupp skulle tillsättas. Jag är glad att herr Svensson i dag har denna inställning, för förra året hade faktiskt vpk en ljummare inställning. Då sade socialdemokraterna och vpk i ett särskilt yttrande att man inte ville motsätta sig en utredning, men man var inte speciellt för en sådan.

Kommittén har i alla fall tillsatts och har, såvitt jag förstår, börjat arbeta. Det är viktigt från många synpunkter, därför att det som måste komma till stånd är en attitydförändring och just att man skall uppfatta barnet inte som föräldrars egendom, inte som någon ägodel. Med risk för att låta patetisk vill jag läsa upp någonting som jag såg i en bok av en författarinna som ägnar sig åt detta. Hon sade: Barnet tillhör inte någon, barnet tillhör sig självt, livet, världen. Det är ungefär så jag menar att man skall uppfatta barnet och även utforma lagreglerna i enlighet därmed.

Herr Svensson har ett speciellt yrkande beträffande en paragraf och herr Gahrton vill ändra några andra paragrafer. Utskottet anser att alla dessa frågor kommer att tas upp av denna kommitté, och vi vill alltså inte nu binda oss för något särskilt, utan vi förutsätter att kommittén tar upp dessa frågor. Därför, herr talman, yrkar jag bifall till utskottets hemställan.

Herr SVENSSON i Malmö (vpk):

Herr talman! Några kommentarer till fru Lindquist.

Den vackra principen om barnets bästa är ett honnörsord som i synnerhet professionella politiker skjuter framför sig. Bakom sådana manövrer kan dölja sig något olika värderingar och olika motiv. Att vpk i fjol visade en viss skepsis till det varma intresset för barnets bästa från konservativt håll hade sin grund just i att vi inte var säkra på vilka värderingar det var som man egentligen ville främja. Vi ifrågasatte inte den goda viljan hos fru Lindquist personligen. Men vi vet ju att det svenska domarskrået har en mycket könsrollspräglad syn på vårdnadsfrågor. Ofta försöker man med hänvisning just till den högtidliga principen om barnets bästa dölja en konservativ familjesyn, en konservativ syn på föräldrarollerna. Man vågar numera inte säga rent ut i. ex. att man tycker att mamma är den bästa vårdnadshavaren eller att mamma är den bästa vårdnadshavaren för små flickor – det var man naiv nog att säga rent ut för tio år sedan. Nu talar man i stället om barnets bästa,

barnets behov av att vara kvar hos den vårdnadshavare där barnet har rotat sig och använder andra mera allmänna fraser för att dölja sina värderingar.

Den skeptiska och kanske litet cyniska syn vi har på dessa ting efter att ha sett hur det i verkligheten går till i ett stort antal fall var alltså anledningen till att vi i fjol inte kände någon överväldigande entusiasm för att stödja moderaternas förslag. Men vår skepsis erhåller ett visst stöd genom att fru Lindquist som representant för domarskrået i dag tydligen inte känner något behov av att understödja det förslag som vpk framlagt om en konkret förändring av en lagregel som skulle utvidga barnets rättsställning, dvs. barnets rätt att bli hört och få sina synpunkter beaktade. Denna förändring skulle i varje fall ha undanröjt möjligheterna till sådana grova fall som det jag här anförde som exempel på hur det ännu i detta nådens år kan gå till här i landet.

Till sist bara en kommentar till frågan om gemensam vårdnad.

Utan att spekulera över i vad mån man hade kunnat vänta sig något överväldigande genombrott i den frågan efter så kort tid vill jag säga att jag tror att det finns flera negativa faktorer som lagstiftaren skall se upp med i den här frågan.

Först och främst har informationen varit synnerligen svag. Man skall också beakta att det i ett par av de mest spridda pressorganen i Sverige omedelbart efter årsskiftet, när lagändringen trädde i kraft, förekom redogörelser där de som nu är ensammas vårdnadshavare direkt och öppet avråddes från att gå med på gemensam vårdnad. Dessa har alltså spritts i hundratusentals exemplar. Det är vad många människor har läst om detta. De har inte fått någon effektiv motpropaganda.

Jag har mig också bekant att ensammas vårdnadshavare som varit positivt inställda till propåer om gemensam vårdnad och själva principiellt varit för sådant arrangemang har blivit kraftigt avrådda från detta av advokater som de uppsökt, och detta med hänvisning till att de skulle utsätta sig för godtycke när det gällde det ekonomiska stödet. Dessa advokater har alltså spritt misstro mot själva institutionen, och det är inte så märkligt med tanke på den grundinställning som Sveriges Advokatsamfund tidigare redovisat. Också domarkåren tror jag vi skall se upp med. Det är väl bekant att den också har en kritisk och negativ inställning. Det må den nu ha diskussionsvis, men det får inte påverka domarnas attityd till lagtillämpningen.

Jag kan säga att jag själv har en ansökan inne om gemensam vårdnad, men den har legat inne åtskillig tid nu, och den tycks inte bli behandlad med den förtur som vårdnadsärenden enligt praxis skall ha. Den tycks ha försvunnit i byråkratin. Med den sortens attityder kan det vara risk att genomslagskraften för den här reformen blir något begränsad.

Fru LINDQUIST (m):

Herr talman! Jag är inte alls så säker på att den där ljumheten förra året som herr Svensson i Malmö talar om berodde på att förslaget om

barns rättsliga ställning kom från konservativt håll. I det särskilda yttrandet sades nämligen: "I motsats till vad motionären gör gällande vill vi påstå att samhället på allt sätt strävar att befrämja barns trygghet och rättssäkerhet." Jag var orolig för att det inte var så väl beställt med detta, och det var anledningen till min motion.

Vad vill herr Svensson f. ö. sätta i stället? Är ändå inte barnets bästa den enda ledstjärna man har? Det klankas en del på domstolar, men det är inte bara domstolar som avgör sådana här frågor utan det ankommer på varje förälder att ta ställning. Min erfarenhet från domstolar är att föräldrar i konfliktsituationer väldigt ofta glömmer bort barnets bästa – de tar upp sina egna konflikter som det viktiga och spelar ut barnet mot varandra. Som domare har jag upprepade gånger fått säga till föräldrar: Ni måste komma ihåg att ni skall se till barnets bästa.

Egentligen är det synd att herr Svensson som är så samhällsengagerad inte sitter som nämndeman, för då skulle han veta att vårdnadsfrågorna, umgängesfrågorna, frågor där det gäller barns framtid är det svåraste mål man kan ha i en domstol. Jag skulle vilja påstå att de svenska domstolarna prövar de målen med en enorm noggrannhet, och där är verkligen också mänskliga känslor med.

Sedan tyckte herr Svensson att det var underligt att jag inte gick med på den lagregel som ni har föreslagit. Men det finns som jag ser det så många lagregler som behöver ändras i detta sammanhang, och jag tror att det är viktigt att kommittén nu får arbeta och ge de förslag som den kan finna lämpliga.

Fru ANDERSSON i Kumla (s):

Herr talman! I motsats till fru Lindquist är vi helt övertygade om att det tillägg till föräldrabalken som vi har föreslagit kommer att påverka föräldrarna och stimulera dem att samarbeta för barnets skull. Vi tror också att det ger fler människor ambitionen att enas och att föräldrarna genom en sådan lagregel lägger sig vinn om att undvika inbördes stridigheter. Det måste i sin tur vara ägnat att främja en för barnen trygg och harmonisk utveckling. Det kan heller inte uteslutas att den föreslagna lösningen kommer att utöva en viss press på föräldrarna att gemensamt försöka klara problemen. Jag tycker att man i detta sammanhang inte skall underskatta lagstiftningens betydelse.

Herr SVENSSON i Malmö (vpk):

Herr talman! Jag skall inte vidare försvara mig mot fru Lindquist. Vad jag sade var ett försvar mot förebråelsen att vi var alltför ljumma.

Fru Lindquists senaste anförande illustrerar just att här finns olika infallsvinklar i fråga om synen på vad som är bäst för barnet. Fru Lindquist ser det hela som en domare: här är två rättskraftiga parter som strider om en icke rättskraftig part. Det är så hon upplever det. Vi ser det från en annan utgångspunkt. Vi menar bl. a., vilket vi också förde fram i fjol, att domstolarna inte är lämpliga fora för beslut av detta slag.

De må vara samvetsgranna, de må vara uppriktiga, men vi anser inte att den procedur som de representerar och det synsätt som hittills har varit förhärskande gör dem lämpliga att ta itu med dessa svåra fall. Vi har föreslagit en annan procedur.

Vi menar att man inte annat än i speciella fall – såsom just övergrepp mot barn – kan sätta upp barnets bästa mot föräldrarna. I vårdnadstvister finns det inte två tvistande parter plus en part som är offer för tvisten utan det är en helhet, ett familjesociologiskt sammanhang som fortsätter att finnas till oavsett alla skilsmässor och som måste bringas att fungera på ett vettigt sätt. Det var huvudtanken bakom idén om gemensam vårdnad, och det var därför vi stödde den. Den får man inte att fungera genom att insistera på att få ta ställning för den ena eller andra parten eller genom att sätta upp barnet mot föräldrarna.

Att det uppstår sådana situationer som fru Lindquist talar om, situationer där föräldrarna talar om sig själva, är ju egentligen ingenting som är fel. Det är fel från fru Lindquists synpunkt som domare, i vilken egenskap hon enligt lagen har att beakta barnets bästa. I den egenskapen är hon relativt ointresserad av föräldrarnas konflikter. Men för att ett fungerande familjesociologiskt sammanhang skall kunna vidmakthållas efter en skilsmässa är det tvärtom oerhört viktigt att föräldrarna får tala om de konflikter som föranlett hela tvisten. Kan man få dem att tala om dessa konflikter och på en annan väg än den rättsliga få vissa av dem att upplösa konflikterna eller i varje fall att bli bringade under psykisk kontroll, anser vi att det skapas ett annat klimat, som kraftigt förbättrar möjligheten att åstadkomma en faktisk och – i förekommande fall – också rättslig gemensam vårdnad. Detta är den riktiga målsättningen. Denna målsättning upphör aldrig bara därför att en domstol gjort ett rättsligt utslag i en tvist.

Fru LINDQUIST (m):

Herr talman! Till fru Andersson i Kumla vill jag säga att jag ser den lagregel som hon föreslår som alldeles omöjlig. Man kan inte lagtekniskt utforma en regel såsom hon har gjort.

Sedan vill jag bara säga att det verkligen inte var vår avsikt att i dag dra upp vårdnadsfrågorna till en stor debatt. Om det hade varit avsikten skulle jag mycket väl ha kunnat yrka bifall till den motion som jag själv har väckt. Vi ansåg i lagutskottet efter en mycket ingående diskussion att den debatten kunde anstå, och därför säger jag inte mer om det i dag.

Till herr Svensson i Malmö skulle jag vilja säga att det här ändå är fråga om två rättskraftiga parter. Det gäller här två makar. Vad jag vill framhålla är egentligen precis detsamma som herr Svensson vill framhålla, nämligen att ingen tar till vara barnets intressen i de sammanhangen. Det är beklagligt att inte den tanken har kommit fram. Det var detta som var utgångspunkten för min motion redan förra året. Om jag inte minns fel sade utskottet redan då att man i vissa sammanhang

Onsdagen den
27 april 1977

Vårdnad av barn

skulle kunna tänka sig att vi har ett ombud för barnets rätt. Barnets rätt kommer alltså inte fram i de här konflikterna mellan föräldrarna. Det bara är på det sättet, och det kan väl herr Svensson tro på, när jag efter en lång erfarenhet av sådana här konflikter har kunnat konstatera detta. Man kan fråga och fråga, men föräldrarna är så fast i sina egna konflikter att barnets bästa kommer i andra hand. Därför anser jag – och där är vi tydligen ense – att det viktiga i alla sammanhang ändå är hur barnet har det.

Fru ANDERSSON i Kumla (s):

Herr talman! Trots att fru Lindquist kan åberopa juridisk sakkunskap i denna fråga, vill jag ändå hålla fast vid att vårt förslag till lagteknisk lösning mycket väl skulle kunna genomföras. Jag vill också fästa fru Lindquists uppmärksamhet på att jag inte har yrkat bifall till min motion.

Överläggningen var härmed slutad.

Propositioner gavs på bifall till dels utskottets hemställan, dels utskottets hemställan med den ändring däri som föranleddes av bifall till motionen nr 666 av herr Svensson i Malmö, och förklarades den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Sedan herr Svensson i Malmö begärt votering upplästes och godkändes följande voteringsproposition:

Den som vill att kammaren bifaller lagutskottets hemställan i betänkandet nr 26 röstar ja.

den det ej vill röstar nej.

Vinner nej har kammaren bifallit utskottets hemställan med den ändring däri som föranleddes av bifall till motionen nr 666.

Vid omröstning genom uppresning förklarades flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Då herr Svensson i Malmö begärde rösträkning verkställdes votering med omröstningsapparat. Denna omröstning gav följande resultat:

Ja	–	294
Nej	–	12
Avstår	–	1

På förslag av herr förste vice talmannen beslöt kammaren att uppskjuta behandlingen av på föredragningslistan återstående ärenden till morgondagens sammanträde.

§ 10 Herr förste vice talmannen meddelade att på föredragningslistan för morgondagens sammanträde skulle näringsutskottets betänkanden nr 26 och 29 uppföras främst bland två gånger bordlagda ärenden.

§ 11 Kammaren åtskildes kl. 23.34.

In fidem

TOM T:SON THYBLAD

/Solveig Gemert

Nr 118

Onsdagen den

27 april 1977
